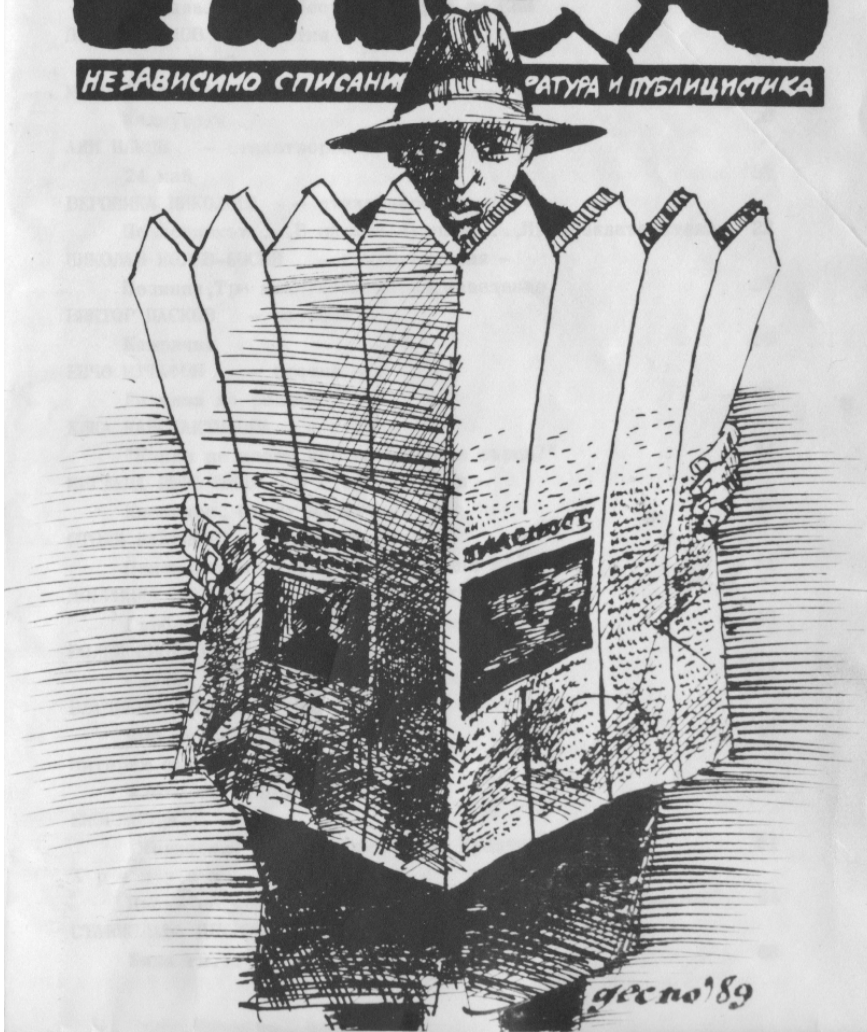


ПРОС

БРОЈ 3/4 '89

ЕСЕН, ЗИМА

НЕЗАВИСИМО СПИСАНИЕ КУЛТУРА И ПУБЛИЦИСТИКА



септембар '89

С ъ д ъ р ж а н и е

АЛЕКСАНДЪР СОЛЖЕНИЦИН

Обръщение към съотечествениците 2

ЧЕСЛАВ МИЛОШ - стихотворение -

До Лех Валенса 6

ХРИСТО ГАНЕВ

Изказване пред Шестия конгрес на СБП 7

ДЕЯН КЮРАПОВ - статия -

...крация? 13

МИРЯНА БАШЕВА - стихотворение -

Махмурлук 20

АНИ ИЛКОВ - стихотворение -

24 май 21

ВЕРОНИКА НИКОЛОВА - стихотворения -

Полковникът..., В нашата лудница..., Пред бялата стена 22

НИКОЛАЙ КОЛЕВ-БОСИЯ - стихотворения -

Позиция, Три квадратни метра, Неведение 23

ВИКТОР ПАСКОВ - разкази -

Капричи 26

ЕНЧО МУТАФОВ - статия -

Размяна на ролите 32

ЕЛГА КАНСТАНТИНОВА - статия -

"Какво ще кажем ние на младите сърца?" 34

МИГЛЕНА НИКОЛЧИНА - стихотворения -

Касандра, Сънят на ручей 37

СТОЯН РАНЕНСКИ - стихотворения -

Приближаване, Керван II, Люпилия на гълъби 41

ДОЕРИНКА КОРЧЕВА - стихотворения -

Гърбоноси видения, Всекидневно спасение 43

ВОЛЕН СИДЕРОВ - сатира -

Случка с малък, Музей, Къе разказ 44

ВЛАДИМИР ЛЕВЧЕВ - есе -

Ние се гледаме откъм гърба 47

Интервю със ЗЕНОН ПОЗНЯК

взето от Боян Папазов 51

ЕКОГЛАСНОСТ

Чернобил - болка, проверка, предупреждение 61

Х р о н и к а

Писмо на полски интелектуалци, Случката пред "Кристал" 64

СТАНИСЛАВА ПЕТРОВА /на 12 години/ - стихотворение -

Биха ги... 68

ОБРЪЩЕНИЕ КЪМ СЪОТЕЧЕСТВЕНИЦИТЕ

Преди не смеехме и да чушем. Сега пишем и говорим. Самиздат, а в пушалните на НИИ се оплакваме: какви ги забъркаха, докде ни докараха? И ненужното космическо превъзходство при цялата ни бедност и мизерия; и подпомагането на далечни дивашки режими; и безразсъдното отглеждане на Мао-Дзе-Дун /с наши средства/, а нас - изпращат срещу него и ще тръгнем, какво да правим! Пак "те" осъждат когото си поискат, затварят здравите в лудници, а ние сме безсилни.

И вече всичко до дъно е изпито, обхванала ни е всеобща духовна гибел. И физическа ще запали и ще изгори и нас, и нашите деца, а ние продължаваме страховито да се усмихваме, да ъфлим и пелтечим.

- С какво ще им попречим? Ние сме безсилни.

Така безнадеждно сме загубили човешкото в себе си, че сме готови да предадем принципите си, дулата си, усмилката на нашите предци, бъдещето на потомците си за едно парче хляб, само и само да не нарушим жалкото си съществуване. Вече не остана в нас нито твърдост, нито гордост, нито пламък в сърцето. Не се боим дори от повсеместната атомна смърт, не се страхуваме от трета световна война /може в някоя дупка да се сврем/, единствено се страхуваме да заемем гражданска позиция! Само и само да не се отделим от стадото, да не направим крачка встрани - и изведнъж да останем без белите франзели, без газовата печка, без московското си жителство.

Както са ни втъпявали на кръжоците по политпросвета, така ни се е насадило в съзнанието, че още сто години удобно и добре ще си живеем: средата, социалните условия, от тях не можеш да избягаш, битието определя съзнанието - от нас какво зависи! Ние нищо не можем да направим.

А можем - всичко! - но сами се лъжем, за да се успокоим. Никакви "те" не са ни виновни, за всичко семе си виновни ние - само ние!

Някой ще възразят: но наистина какво можем да направим! Залепили са ни устите, не ни слушат, не ни питат. Кой ще ги накара да ни чуят?

Да ги преубедиш е невъзможно.

Е стествено би било да ги преизбираме! - но такова преизбиране в нашата страна не съществува.

На Запад хората могат да стачкуват, да правят протестни демонстрации - а ние сме твърде наплашени, страх ни е от това - как така изведнъж де се откажем от работата си, как така - изведнъж да излезем на улицата!

Всички останали фатални пътища през последния век вече са изп-

пробвани в горчивата руска история - още повече, че те не са за нас и наистина не са ни нужни. И сега, когато брадвите изсякоха своето, когато посятото покълна - ние разбрахме как са се заблуждавали, как са се залъгвали онези самонадеяни младежи, които са мислили, че с терор, с кърваво въстание и гражданска война ще направят страната справедлива и щастлива. Не - благодаря, отци на просвещението! Сега вече ние знаем, че гнусните методи предопределят гнусни резултати. А нека нашите ръце си останат чисти!

И няма кръгът се затвори? И наистина ли няма изход? И няма единствено ни остава бездейно да чакаме: изведнъж нещо само да се случи?...

Но то никога не ще се отлепи от нас само, ако ние продължаваме всекидневно да го признаваме, прославяме и укрепваме, ако ние не можем да се откъснем от неговата най-чувствителна точка.

От лъжата.

Когато насилието нахлува в мирния човешки живот - неговото лице гори от самоувереност, то сякаш крещи и носи изписано върху знаме: "Аз съм Насилието! Разпръсни се, стори път - ще мачкам!" Но насилието бързо остарява и не след дълго губи своята увереност, и за да изглежда по-прилично, то неизбежно призовава за свой съюзник Лъжата. Защото насилието няма как да се маскира, освен с лъжа, а лъжата от своя страна може да се задържи само с насилие. Не всеки ден и не на всяко рамо насилието слага своята тежка лапа: единственото, което се иска от нас е да бъдем покорни на лъжата и всекидневно да участвуваме в нея - в това се състои нашата верноподанност.

И именно тук е пренебрегнатия, съвсем прост, най-достъпен ключ към освобождението ни - нашето лично неучастие в лъжата. Нека лъжата да е обхванала и да владее всичко, но ние ще и се противопоставим с най-малкото - да властвува, но не чрез мен!

И това е пробив в мимия обръч на нашето бездействие! - най-лек за нас и най-разрушителен за лъжата. Когато хората се отказват от лъжата, тя просто престава да съществува. Тя е като заразна болест, може да съществува само сред хората.

Не отправяме призови, все още не сме узрели да се съберем на площада, да крещим истината, да казваме на глас това, което мислим - не е нужно, това е страшно. Но поне да се откажем да говорим това, което не мислим!

Ето този е нашият път, съвсем лек и достъпен при обхваналата ни органическа страховитост, много по-лек /страшно е да се каже/ от гражданското неподчинение по образа на Ганди.

Нашият изход е да не поддържаме съзнателно лъжата в нищо. Осъзнавайки къде е границата с лъжата / всеки я вижда различно/ - да отстъпи от тази гангрена граница! Ако не подкрепяме мъртвите кости и люспи на Идеологията, ако не подшиваме гнилите й парцали - ние ще бъдем поразени колко бързо и безпомощно лъжата ще се разпадне, и това, което трябва да бъде голо - нека да се появи голо пред света.

И така, превъзможвайки своята плахост, нека всеки разбере: да остане съзнателен слуга на лъжата /разбира се, не поради склонността си към нея, а за изхранване на семейството, за възпитание на потомците в лъжа/, или е дошло време да стане честен човек, достоен за уважение на децата си и съвременниците си. И от този ден той:

- никога и по никакъв начин да не напише, да не подпише, да не напечатва нито една фраза, която според него изопачава истината;

- да не произнесе такава фраза нито в частна беседа, нито пред повече хора, нито от себе си, нито с подсказване, нито в ролята на агитатор, учител, възпитател, нито чрез роля в театъра;

- да не цитира нито устно, нито писмено нито един от "ръководните цитати" за изгода, за застраховка, за успех в работата, ако не сподели напълно цитираната мисъл, или тя не се отнася точно за случая;

- да не допусне да отиде по принуда на манифестация или митинг, ако това е против неговата воля и желание; да не взема в ръцете си, да не носи плакат или лозунг, с който да не е съгласен напълно;

- да не вдига ръка за предложение, на което не съчувства искрено, да не гласува нито явно, нито тайно за лице, което смята за недостойно или съмнително;

- да не допусне да бъде вкаран на събрание, където се очаква въпросът да бъде обсъждан принудително, изопачено;

- веднага да напусне заседанието, събранието, лекцията, спектакъла или филма, щом чуе от оратора лъжа, идеологическа глупост или безпардонна пропаганда;

- да не се абонира, да не купува такъв вестник или списание, където информацията се изопачава, а съществени факти се премълчават.

Разбира се, изброихме не всички възможни и необходими отклонения от лъжата. Но този, който започне да се отърва - вече с пречистени очи лесно ще различи и други подобни случаи.

Да, в началото няма да е лесно. Някой временно ще се лиши от работата си. В началото това много ще усложнява живота на младите, които искат да живеят честно; та нали и заучаващите уроци са набльс-

кани с лъжи, трябва да избират. За всеки, който иска да бъде честен, тук не е останала нито една вратичка: на никого от нас нито веднъж дори в най-безопасните технически науки няма да се отдаде да излъже в една от изброените посоки - към истината или към лажата, към духовната независимост или към духовното лакейство. И който няма смелост да защити душата си - нека не се гордее със своите напредничави възгледи, нека не се перчи с това, че е академик или артист, заслужил деятел или генерал - нека признае пред себе си: аз съм мръсник и страхливец, стига да ми е сито и топло!

Дори този път - най-умереният от всички начини за съпротива - ще бъде труден за нас, заседналите. Но все пак колко е по-леко от самозапалването или даже от гладната стачка. Огънят няма да обгърне твоето тяло, очите ти няма да се пръснат от жегата и за семейството ти внимаги ще се камери вода и парче хляб.

Предаденият, излъганият от нас велик европейски народ - чешкият няма да ни докаже, че и с голи гърди, ако бие в тях достойно сърце може да устои дори срещу танкове?

Този път ще бъде труден? Да, но е най-лекият от възможните. Труден дял за тялото, но единствено възможният за душата. Нелек пътима обаче сред нас хора, даже те са десетки, които години наред спазват тези параграфи и живеят честно.

И така: няма да сме първите по този път и затова - да се съединим! Колокото повече сме ние, толкова по-лек и по-кратък ще бъде този път! Хилляди ли сме - не ще се справят, нищо на никого не могат да направят. А станем ли десетки хилляди - не ще познаем страната си!

Ако се уплашим обаче, няма какво да хленчим, че не ни дават да дпшаме - сами не си даваме! Почакаме ли още малко, продължим ли да се свиваме, нашите братя биолозите ще спомогнат за четенето на нашите мисли и ще изменят гените ни.

Ако и в това сме страхливици, то ние сме - нищожни, безнадежни, и към нас е насочено пушкинското презрение:

К чему стадам дары свободы?
Наследство их из рода в роды
Ярмо с гремущими да бич.*

12 февруари 1974г.

/Публикувано в светското официално сп. "Слово", кн.8, 1989г., стр.83/

Преведе от руски Людмила Терпешева

* Буквален превод: "За какво му е на стадото дара на свободата?/Тях-

ЧЕСЛАВ МИЛОШ

ДО ЛЕХ ВАЛЕНСА

След двеста години, Лех Валенса,
 след двеста години намирана и отново изгубвана
 надежда
 стана Предводител на полския народ*
 и както срещу оногова, срещу теб са империята.
 Горчиво е да знаеш това, което знаеш, Лех Валенса.
 Жертвата, давана във всяко поколение,
 гробовете на безименните герои,
 триумфът на предателите и палачите, на чиито синове
 и дъщери трябва да прощаваме.
 Горчиво е да познаеш силата на робството.
 Живее то в хляба и ябълката,
 във всяка глътка вода,
 в ранната светлина през стъклото,
 в Адрачаването по улицата.
 Не те напуска в работата нито в любовта.
 Изпълва съня в часовете преди разсъмване.
 И таи се в буквите на писаното слово,
 дотолкова, че полските книги говорят само за това.
 И затъмнява цветовете по платната на художниците,
 и покрива със сивота сградите на градовете.
 Не знам, има ли право, Лех Валенса,
 да се обръща към теб този, който избра чужбината
 и се отърва от всекидневната мисъл за робство,
 въпреки че разбира — длъжен е да мисли.

Преведе от полски Михаил Неделчев

ното наследство от поколение на поколение е/ хомътът със звънците и камшикът." Вж. епиграфа към стихотворението на Ботев "Гергьовден". Б.

*На полски Naczelnik Polskiego Ludu — неофициален титул на Тадеуш Косцишко, присвоен през 30-те години на нашия век и за Пилсудски. Стихотворението е писано през време на забраната на свободния профсъюз "Солидарност", преди легализирането му като граждански комитет.

ХРИСТО ГАНЕВ

ИЗКАЗВАНЕ ПРЕД ШЕСТИЯ КОНГРЕС НА СЪЮЗА НА БЪЛГАРСКИТЕ ПИСАТЕЛИ, МАРТ 1989

Другари,

Тази зала без да искам ме връща назад към първия конгрес на българските писатели. Връща ме към разгорещените дискусии по замесеността на годишното събрание с конгрес. Спомням си, че тогава председателят на съюза Георги Джагаров благодари от трибуната на безпартийния писател Ефрем Карамфилов, че е защитил партията от противниците на идеята за конгрес, които бяха хора като Емил Манов, Веселин Андреев, Давид Овадия, Добри Жотев и други. Спомням си това не от злопамятство, а защото тази дата, Първият конгрес на Съюза на българските писатели, е наистина историческа. От тогава започна бюрократизирането на съюза, започна оформянето на неговия казионен характер. Тогава съюзът съблече работните дрехи на годишното събрание и се нагизди във официалния костюм на конгреса. Естествено беше това национално тържество да бъде придружено с всички подходящи за случая ритуали, малки подаръчета, папки, писачки, фалшиви усмивки и неискреност. Затова ми се струва, че първата крачка към демократизирането и нормализирането на творческата атмосфера е да се върне старата форма на ежегодното отчитане на ръководството пред пленовете на съюза, или още по ясно — да се върнем към старите скромни, делови и творчески годишни събрания.

Както вече се убедихме, не винаги връщането към стари форми е регресивно. Акордът и арендата са познати от паметта на века, но ето че сега се връщаме към тях. Така че няма нищо страшно. Изобщо връщането е една много богата и интересна тема, защото самият живот ни подсказва, че има връщане назад и връщане напред. Но трябва веднага да си дадем сметка, че това назад-напред не винаги е леко и лесно, не винаги минава без сътресения — и лични и обществени. Искане ми се да кажа няколко думи по този въпрос.

Най-ярък, съдбоносен исторически пример за това диалектическо единство назад-напред, е започналото преустройство в Съветския съюз. Да се върнат назад, за да тръгнат напред — това е основната идея на преустройството, смисъла на това революционно движение. Назад към разрушените демократически норми на партиен и държавен живот. Назад към свободното дискутиране, към споровете, към широта и разнопосочност на мнението, за да се разбуди заспалата активност

на хората, да се разгърнат трудовите, духовните и творческите сили на многомилионните съветски народи. Да се освободи съветското общество от пресата на култа, администрирането, директивността и бюрокрацията. Да се изкоренят сляпото подчинение и страха. Да се озакони свободата във всичко и за всички като единствен възможен начин на духовен и обществен живот.

Чувствам неудобство, че ви запознавам с една друга държава, с един друг народ, с една друга партия. Още повече, че винаги съм се пазил да надничам в чуждите дворове. За мен и моите амбиции малка България и осем милионния български народ са били винаги предостатъчно големи. Само че – неизбежно е. Исторически сложните отношения между България и Съветския съюз, между БКП и КПСС ни принуждават към взаимно оглеждане и осмисляне на процесите, които стават у тях и у нас. И не само поради традиционните братски връзки между българския и руския народ, не само поради интернационалното сътрудничество на двете партии, а и поради съществуването на една по-уязвима страна на нашето сътрудничество, за която в страната на гласността все още изпитват неудобство да говорят. Става дума за политическия диктат на Съветския съюз към социалистическите страни и на Комунистическата партия на Съветския съюз към братските партии. Но за кой Съветски съюз става дума и за коя комунистическа партия на Съветския съюз? Трябва и ще да се върнем назад и да си спомним 1944 година, да си спомним, че заедно със съветската армия в България дойдоха и много съветски специалисти, съветници, консултанти, следователи, и т.н., които трябваше да внедрят съветския опит.

Връщайки се назад сега осъзнаваме, че това не е бил съветски опит, а опит на победилия сталинизъм. И лека по лека, по логиката на сталинския опит, стигнахме до политическите процеси. Заедно с опита, възприехме и извращението. Та затова се спирам на тази успоредност в отношенията ни. Като ехо на XX конгрес на КПСС дойде наистина историческият Априлски пленум у нас. Но веднага трябва да си дадем сметка, че и брежневският застоен реставраторски период не остана без отражение у нас. Иначе не би имало нужда от Юлски пленум на ЦК на БКП. А как стана всичко това? Колкото и грубо да прозвучи, все пак ще си позволя да кажа: защото бяхме единни. Единен Централен комитет, единна партия, единен народ, единна интелигенция. Като успеем – успяваме всички, като сгрешим, грешим всички. Никакви регулиращи фактори, никакви сблъсъци на мнения, никакво разногласие. Дисциплината и свързаното с нея послушание бяха издигнати

в императив, в основна норма на лично и обществено поведение. Ето къде според мен е големият грях на българската интелигенция за грешките през изминалите периоди. Тя беше повече, отколкото трябва единомислеща, а не мислеща.

Другари, вие знаете, че природата се самоконтролира. В нея има много багри, различни форми, има вода и суша, флора и фауна, безброй видове животни и растения, които се засенчват едно друго, или се прехранват едно с друго. Но природата като цяло е единна и неразрушима. Обществото е част от природата и затова носи всички нейни белези. То е пълно, не еднородно, расово и социално различно, многонационално и многоидейно, но и то се самоконтролира – принуждава ни да живеем в хармония, която се нарича човечество. Обаче и природата и човечеството могат да бъдат унищожени само от едно нещо. От насилието. Не разнообразието, а еднообразието, не разномислието, а единомислието са опасни. Те са гибелни и за природата и за човешкото общество. Човекът не е създаден от един калъп. Всеки човек се ражда различен. И е насилие срещу природата му да го унифицираме. Само милионите бюстове на Сталин си приличаха. Живите хора са различни и неповторими. Говоря всичко това, защото ме е страх, че от нашето малко общество, наречено български народ, все още се иска криво разбирано единомислие или, ако не искрено, то поне демонстрация на единомислие.

Ами нека само огледаме дните, които живеем през този месец. Какво друго, освен демонстрация на единомислие е този галоп от конгреси на интелигенцията? Кому е нужно това, с какво ще се променят нещата? Не е ли вече осъзнато от всички, че в света на социализма настъпиха трусове много по-силни от взрива в Чернобил и трагедията в Армения. Преустройството, новото мислене е сътресение както за народите и партиите на социалистическите страни, така и за отделната личност, сложен правствен и психологически момент, който всеки трябва да изживее сам в себе си. Досегашният сталински социализъм е поставен на преценка. Идеалите, вярата, морала, всичко е разклатено и трябва да се преосмисли. Личността е трагично засегната. Трябва време, за да се овладее болката. Нужни са размисли на глас, диалози, съмнения, колебания, несъгласия и спорове. Трябва ли да си повтаряме баналната максима: От спора се ражда истината.

Знам, че не казвам нищо ново, знам че всеки от вас година-две си мисли това. Знам че и най-официалните органи говорят в този дух. Чувам всеки ден думите преустройство, гласност, демокрация и т.н.

Но за съжаление, след всяка дума следва и едно "каква?". Свобода, но каква? Преустройство, но какво? Гласност, но каква? А има ли "каква", то вече не е свобода. "Каква" означава мнителност и недоверие.

За да не бъде голословен ще си позволя и няколко примера. Фактите са известни, много другари говориха за тях, затова няма да ги преразказвам. Случаят с Комитета за екологическа защита на град Русе с председател писателят Георги Мишев. Подкрепих този комитет. Но някъде, в някой български вестник да сте прочели нещо за него? Не вярвам да е толкова незначително събитие, че да не заслужава отразяване – и то обективно, всестранно, щом като толкова партийни и държавни органи се възмутиха, а председателят Георги Мишев бе изключен от партията. Какво направи Съюзът на българските писатели, за да защити своите членове? Какво направи партийната организация, освен да се съгласи с решението на градския или общинския комитет, който изключи Георги Мишев? И каква вреда щеше да има от този комитет – каква зла умисъл видяха в него?

Спомнете си Стражица, спомнете си, че беше създаден правителствен комитет за възстановяване на селата от земетресението. Но си спомнете, че измина година и пак правителството констатира, че почти нищо не е направено. Доброволните пожертвувания на българския народ не бяха усвоени и хората две зими спят във фургона. Нима един обществен комитет, извън бюрократичния щеше да допусне това? Та нима и Комитета за опазване на Русе, въпреки непризнаването и наказанията, не размърда духовете и бюрократичната машина?

Или още по-пресен случай: Клубът за подкрепа на преустройството. Не съм член на този клуб. По принцип. Вече с много малко хора съм на едно мнение по важни въпроси. Но само като си помисля какви хора влизат в този клуб – акад. Шелудко, Искра Панова, Блага Димитрова, Валери Петров, Радой Ралин, Дучо Мундров и още, и още стотина-двеста стари и млади интелектуалци – от тях няма нито един, от когото можем да се откажем с лека ръка. Чудя се как партийни и държавни органи се отказаха изведнъж от всички. И им накичиха оскърбителни и унижаващи епитети. И потърсиха между тях сто и първия член – врага. По стар навик. Защо, другари? На повечето от тези хора, когато не дай боже умрат, вие ще се подпишете под некролозите. Ще бъде траурен ден за българската култура. Не може да се отрече, че този път нашият литературен печат даде гласност на това явление. Гласност, но каква? Цитирам: "И ето идват стари здрави култаджии, прославяли вождя с фалшиви дитирамби. Днес, виждате ли, те са

за гласност, ние – не. Bravo! До рамото им се оказаха бивши легионери и всякакъв кафяв боклук. Напред към славата! Ето ги и тях, славолюбците, отворили си човчиците, чакат и сигурно ще досънуват просото си. Хахал да им е!..." Неудобно ми е да чета повече това творение на български писател. Само ще попитам: Другарю Петев, вие да сте чували нещо за академик Шелудко? Знаете ли защо се цукат сапунените мехури например? Знаете ли друга страна в света, освен България, която да има цялостен превод на Шекспир? Чели ли сте поезията, гледали ли сте пиесите, филмите, разгръщали ли сте детските книги, слушали ли сте грамофонните записи на Валери Петров? Като критик, на какво място в българската литература поставяте Блага Димитрова? Интересува ли ли сте се защо Дучо Мундров е с увреден слух и колко може да издържи един човек в полицията? А какво бихте могли да ми кажете за Искра Панова?...

Нищо не можете да отговорите на този въпрос! Затова отричам правото ви да бъдете говорител на преустройството.

И още по-жалко е, че нито редакцията на "Литературен фронт", нито Съюза на българските писатели се дистанцираха от тази статия. Трябва да си призная, никога не бих дал интервю на Румяна Узунова, но не мога да осъждам другите, на които се подава не ръка, а юрук, а още повече да ги обвинявам в родоотстъпничество. Ако разтворим нашите вестници, микрофони и телевизионните камери за всички добронамерени гласове, чуждите радиостанции ще мълкнат.

Другари, почти изписах подарената ми химикалка. Искам да кажа още само няколко думи. Проблем номер едно за възраждането и опазването на социалистическото движение напред, за оцеляването на света, за бъдещето на човечеството, е успеха на преустройството в Съветския съюз. Всеки заден ход ще изправи света пред неподозирани и може би фатални изпитания. Ето защо, недоумявам как е възможно ние, които винаги сме се били в гърдите, че сме най-верните приятели на Съветския съюз, най-искрените му поддръжници, тъкмо сега, в този съдбовен момент да се държим на една почтена и изчакваща дистанция. Ако някой оспорва, че това не е така, как да си обясним тогава намеците, а и откровените изявления на официални оратори и дори секретари на разни партийни комитети, че преустройството в Съветския съюз е ревизионистичен акт без бъдеще? Дори и предложеният ни устав на съюза съвсем наивно и невинно ни призовава да се борим срещу ревизионизма. А как можем да си обясним инкриминирането на някои броеве на съветски издания у нас?

Другари, Сталин и сталинизма все още не са преодолян етап, както в различни среди на Съветския съюз, така и в международното комунистическо движение. Дз не знам друг период от многогодишната история на българо-съветската дружба, когато Съветският съюз и Комунистическата партия на Съветския съюз да са се нуждаели така остро и неотложно от нашата велическа подкрепа. Нека не жалим сили и всеотдайност за успеха на преустройството! По един или друг начин сталинизмът гори или тлее във всеки от нас. Това е и мой личен проблем и затова вече ми е безразлично какво мислят за мен едни или други хора, едни или други инстанции. Имам си много големи тревоги. Трябва да поставя моите идеи и мой морал в съответствие и хармония с нашата действителност в исторически и съвременен план. Мисля за баща си и майка си. Мисля за внуците си.

И накрая, искам да направя няколко конкретни предложения. Съгласен съм с Георги Мишев, че предложеният устав на Съюза на българските писатели в този си вид е неприемлив. Той е със старо мислене и догматичен дух. Не активизира дейността ни към преосмисляне на сегашните грешки и в. подкрепа на преустройството. Второ. Предлагам да се вземе решение: Изказванията на този конгрес да бъдат издано отпечатани във вестник "Литературен фронт" или, ако се налагат съкращения, те да се направят от самите автори на изказванията.* /РЪКОПИСКА/Трето. Поддържам предложението председателят на съюза да бъде избран от конгреса. Четвърто. Предлагам върховен орган на съюза да бъде годишното събрание, а не конгреса. Пето. Предлагам главният редактор на печатния орган на съюза вестник "Литературен фронт" да бъде избран от този конгрес, за да сме сигурни, че той ще отразява дискуссионните мнения на всички членове на съюза и ще пази тяхното достойнство./ПРОДЪЛЖИТЕЛНИ РЪКОПИСКАНИИ/

* Това изказване не бе отпечатано в "Литературен фронт", нито кдето и да било другаде в официалната преса.Б.р.

... КРАЦИЯ?

/Типове власт според начините на вземането ѝ/*

"... и като убил ламята, инакът получил царството и царската дъщеря и заживял щастливо до дълбоки старини..."

Тук децата, успокоени, лягат да спят. А продължава приказката за възрастни:

"... но народът не живял щастливо, защото инакът, ако и да разбирал от ламии, не разбирал нищо от царуване; а когато синът на бившия инак седнал на престолчето, видяло се, че той съвсем от нищо не разбира; тогава издигнали едного, дето разбирал от производство, но той пък не разбирал от война; тогава обявили всенароден /че и международен/ конкурс за службата "цар", но резултатите все още се чакат..."

Тук възрастните, по-скоро отегчени, отколкото отчаяни, лягат да спят. Продължават теоретиците, за които приказката е алегория на четирите основни типа власт. Тези четири типа се означават с термини, като че ли нарочно сътворени да дразнят чистофайническите уши /но не им е работата на теоретиците да гаят тези ушенца/, а именно: меритокрация, бюрокрация, технокрация и демокрация. Това подреждане, взето като последователност във времето, е само един от вероятните варианти. А ето и един от възможните анализи:

А. КРИТЕРИИ

Добра е оная власт, която увеличава социалната ефективност. Грубо казано, защото огрубяването в такива теоретични модели е неизбежно: когато войната се спечели, а не обратното; когато се спечели с по-малко жертви, а не обратното; когато създаденото е голям труд се пази и умножава, а не обратното - това са все примери за никаква социална ефективност. Обществото създава механизма на властта с цел да получи управление, а оттук - и по-голяма ефективност. Лош е оная властник, който не може да управлява, а само властвува.

Оттук: добър е оная властник, който използва властта си, за да управлява и така да увеличава социалната ефективност. За да

* Тази статия беше написана миналата година за в. "Народна култура", но след като уволниха Стефан Продев, аз си я прибрах. Давам я както беше редактирана за печат, макар че оттогава се промениха доста неща. Б.а.

управлява са му нужни две основни, и което е най-важното, напълно независими едно от друго качества: 1/ добра воля и 2/ умение. Първото е безспорно по-важното, защото се предполага, че щом разбере неумението си, един добронамерен властник тукатси ще подаде оставка, а злонамереният, особено ако е кадърен, ще накара цялото общество да тръгне натам, накъдето на него лично му е най-изгодно. Разбира се, един властник обикновено не е един, а група хора, и те взаимно си ограничават властта; съществуват и косвени ограничения като конституции и парламенти; но взета просто като власт, във от социалния контекст, властта и на най-безогледния диктатор и на най-мекия и демократично избран управник е едно и също обществено отношение. И двете са власти – разликите са само количествени. Качествената еднаквост е в това, че всеки властник лично взема решение, на което други се подчиняват, т.е. той решава вместо тях. И тези "други" се подчиняват, защото по начало смятат, че А/ в едно общество е необходима власт и Б/ защото властникът разполага с репресивен апарат.

Основното противоречие на властника е, че той непосредствено лично взема решение, което има непосредствено обществен ефект. И ако сбърка, ще сбърка за другите. Оттук и опитите властникът да бъде максимално контролиран, но се проявява парадоксът на контрола: ако властникът няма свобода да взема решения, той, колкото и да е кадърен и добронамерен, не може да функционира и се превръща в лош властник.

Въведохме критерии за оценка; минаваме към същинския

Б. АНАЛИЗ

I. МЕРИТОКРАЦИЯ

Този латинско-гръцки неологизъм означава буквално "власт по заслуга". Заслугата е заслуга пред общността и може да бъде от всякакъв вид – да се убие, както се каза, ламя, да се изобрети бомба, да се скача високо или да се пее сладко. Тук бедата не е, че "човекът не е заслужил" – а че властта тук се схваща като някаква награда. При това – за някаква свършена вече работа. Друг въпросът, защо властта може да бъде награда. Меритократът от самото начало сякаш е подтикван да бъде лош властник: щом властта му е дадена за награда, тя трябва да му доставя удоволствия, а не да му създава проблеми, изискващи къртовски труд. Меритократът има и нравствено "извинение" – той "работата си я е свършил, я друг да рипне колко него". Шегата настрана, но дори когато заслугата е, като при някаква, "спасение на цялата общност", тук имаме

типична неоснователна индукция: от един, при това явно уникален случай, се заключава, че някакъв може да спаси и ще спаси във всички случаи; че който е свършил нещо добро, като властник ще върши също добрини. Но от извършеното добро не следват изведените погоре безусловни качества на добрия властник. Общо, меритократите проявяват /поне за кратко, в началото/ добра воля, но почти винаги им липсва умение, а и желание да се занимават с трудното всекидневие на властта. Поради това, тази форма е относително нетрайна, меритократите или отпадат от властта /по изключение/, или /най-често/ – се корумпират, но тогава вече не могат да се възпроизведат като меритократи, а стават бюрократи, което ще разгледаме отделно. Тук само ще отбележим, че въпреки очевидните си недостатъци, тази форма на намиране на властници е една от най-популярните не само във фолклора, но и в историята. Примерно на базата на меритокрацията се създава и развитата феодална система. Показателно е също така, че и днес, когато една хунта, партия или революционна групировка не само смъкне старата власт, но и започне да властвува на нейно място, за "оправдание" на това само по себе си необосновано поведение, се използва меритократичната схема: "Ние сме на власт, защото заслужихме пред обществото". – "Какво толкова сте заслужили?" – "Смъкнахме старата власт!"

II. БЮРОКРАЦИЯ

Както ще се види, тази привична дума се използва тук по не привичен дори за социолозите начин. Надяваме се този произвол да се оправдае.

Бюрократът идва на власт, не защото има качествата на добър властник и се задържа на власт не защото ги има. Бюрократът идва на власт не защото има някаква заслуга към обществото. От гледище на обществото, бюрократът идва на власт абсолютно неправомочно, случайно и неразумно и обществото не вижда никакви основания да му даде тази власт. То не му я и дава. Дават му я предишните властници, в нашия случай – меритократите.

Споменахме, че за меритократите възпроизводството е затруднено: взетият "по заслуги" пост се държи до живот, защото основанието, а именно заслугите, понеже са в миналото, са вечни. За това време меритократът по всяка вероятност ще се корумпира, т.е. ще започне да използва обществения си пост за лични облаги. И подчинявайки се на емпиричната социологическа закономерност, че башите се стремят децата им най-малкото да възпроизведат социалния статут на башите, а ако може – и да го надминат, меритократът ще използ-

ва своята власт, за да настани на овакнатото си столче своето детенце. Детенцето няма социална заслуга, следователно не е меритократче. Но то има социална връзка. То има кръвна връзка с властника и оттам – със самата власт. Както е известно от историята, след установяването на феодалната система вече не най-храбрият рицар е ставал цар и не най-храбрият войник – рицар. Царе и рицари са ставали подрастващите царчета и рицарчета; останалото е изключение.

Тук, като най-очевиден, приведохме примера с кръвната връзка; но това е характерно за всяка връзка от бюрократичен тип. Когато днес ние кажем "имам връзка", ние казваме "мога да поискам нещо от едно, който при определени условия е готов да постави моя личен интерес над обществения". Кръвното родство спада към постоянните условия, което прави и поведението на бюкрата спрямо роднините му сравнително лесно предсказуемо; но променливите условия са много и усложняват картината – тя само донякъде се опростява от правилото, че "връзката проработва" единствено ако искането не накърнява личния интерес на самия бюрократ, така че заинтересуваният преди всичко се стреми да определи именно този интерес и т.н. Но за нас са важни връзките само по отношение на властта. Можем да заключим: бюрократът е човек, който получава властта с връзки, т.е. защото друг властник е поставил своя личен интерес над обществения. Докато меритократът все пак има "някакви" обществени качества, бюрократът има антиобществени качества: той е следствие от погазването на обществения интерес.

И докато меритократът може да спи на лаврите си, бюрократът е принуден цял живот да "проявява трескава активност" – връзката го е направила властник, но за връзката се плаша – с действия, с бездействия, с нови връзки. Бюрократът знае, че ако не успее да се наплати, същата връзка ще го измете от мястото му. Защото единствено системата от връзки поряда социалната мобилност в развитото бюрократично общество.

Отново ще напомня, че работя с идеални модели, към които нашата реалност само се стреми. Така, под развито бюрократично общество /съкратено РБО/ се разбира общество, в което никаква проява на некадърност от страна на един властник няма да бъде основание да падне той от власт – при условие, че не е направил грешка спрямо антиобществената система от връзки. За сега такова общество си остава идеал за днешните бюкрати и антиидеал – за останалите.

Но има ли "останали" – не днес, а в РБО? С други думи, въз-

можно ли е да си представим общество изцело от бюкрати, в което всеки е едновременно началник и подчинен? Особена "пирамида" с основа един човек, яхнат от друг, който е яхнат от трети и така до № 1, над когото е небето? Възможно е, и такова общество може да функционира безотказно и стабилно. Тук всеки трябва да изпълнява някаква обществено-полезна дейност, но я изпълнява не защото има качества за това, а защото е назначен по системата на връзките. Оттук всеки ви има една двуединна задача: да даде минимален дял от съвкупния обществен труд и да получи максимален дял от съвкупния обществен продукт. Но след като за да се яде, трябва да се работи, влиза в сила йерархията: всеки по-горен използва властта си, за да накара по-долния да работи – и от определен ранг надолу хората шат-не шат се подчиняват, макар и това да противоречи на техните изконни бюкратични интереси. Може да се изведе дори функционална зависимост: доколко бюкратът се осъществява като бюрократ /т.е. работи минимално и консумира максимално/, зависи от височината, на която се е издигнал по йерархичната колона. № 1 би могъл да използва властта си, за да погълне целия обществен продукт без да дава никакъв труд, а най-долният би могъл да изработи всичко и да не получи нищо. /Да си припомним нееднократните случаи на масов глад с милионни жертви, защото висшите бюкрати са кое изяли, кое зяносали, огромна част от обществения продукт – особено ХХ век е богат на такива примери!/ Но след едно-две такива сътресения бюкратите опитно откриват "златната среда" на бюкратичната експлоатация и обществото става стабилно. А никой и не помисля да им дири сметка за глада, защото цялата власт е тяхна.

Стабилността на РБО идва и от независимостта на обществените отношения в него от икономическите. Откритата от Карл Маркс зависимост на надстройката от базата тук не важи. Нищо чудно, след като отбелязахме, че това е общество, изградено на анти-обществен принцип; то е анти-общество. Затова и диалектиката на производителните сили и производствените отношения не може да го раздвижи. Размърдват го единствено промените във връзките, но те показват тенденция към закостеняване и еднозначност. Границата на тази тенденция е абсолютно йерархичния модел, описан по-горе. Според съвременната теория, такова общество може да се измени само поради външна конкуренция. Други, по-ефективни общества заплашват да го унищожат или погълнат. За бюкратите това означава да престанат да бъдат бюкрати. В този случай бюкратията предпочита поне частично да си запази властта – и еволюира най-често в

III. ТЕХНОКРАЦИЯ

Технократът се различава от бюрократа по това, че върши безспорна общественно-полезна работа; и от меритократа по това, че дейността му е постоянна и се извършва в обичайни обстоятелства, а не е отделно постижение. Нещо повече, макар дейността на технократа също да може да се сметне за обществена заслуга, технократът получава властта не заради резултата - заслугата, а заради процеса - дейността. Властта му се дава с надеждата, че както е могъл да извърши една конкретна дейност, така успешно ще може да се справи с управлението, което е хармонизирано на конкретни противоречия си дейности. Предавайки властта на технократите, бюрократите се надяват, че тези "оправни" и дейни хора за късо време ще ликвидират изостаналостта спрямо околните заплашителни общества, след което бюрокрацията пак ще си взема властта.

За да стане това, обаче, технократите трябва да управляват добре. А вече ни е ясно, че и те получават властта не защото имат безусловните две качества. Те може да ги имат само случайно и да ги проявят след като вече са назначени. Но докато на бюрократа тези качества му пречат, защото влизат в противоречие със системата на връзките, на технократа те помагат. Защото технократичната власт, за разлика от бюрократичната, отново има за цел социалната ефективност: просто чрез технокрацията тази цел е трудно постижима.

Технократът е човек, който е преуспял в своята конкретна дейност /примерно инженер-строител/, защото умее да взима правилни решения. Той знае, че за да взима правилни решения, на него му трябва определени данни. Събира ги, оценява ги и решението е готово.

Ако сега този човек е на власт да се разпореежда, примерно с целия строителен бюджет на държавата и се опита да приложи горната схема /той друга, естествено, не знае/ решението му ще излезе правилно само по случайност: в повечето случаи той ще греши. Защото управленското решение се състои в изкуството да оцениш ситуацията именно без да имаш достатъчно данни - или, в по-острия вариант, когато едни данни противоречат на други, като и едните, и другите са верни. Налага се да избираш една конкретна дейност от няколко, които до една имат основание. Примерно, вярно е, че има голяма нужда от болници, от казарми и от жилища. Лекарите искат, военните искат, а всички в един глас искат апартаменти. В такава ситуация технократът изпада в типичната за него "криза на решението". За съжаление, това е нормалното му състояние. В съчетание с качество 1 /добра воля/ това обяснява защо технократите,

за разлика от бюрократите, често получават служебни инфаркти.

Описаната перманентна управленческа криза е причина за де-стабилизирането на технокрацията - по-вероятна е еволюцията на технократите отново в бюрократи, особено ако външното положение шо-годе се е стабилизирано междуременно. По-интересен в теоретическо отношение е, обаче, случаят, когато при изостряне на външната криза, технокрацията премине в

IV. ДЕМОКРАЦИЯ

Което в нашия случай ще рече, че с конкурс или без, но технократите предават властта именно на хора, които притежават /спред тях/, необходимите две качества на добрия властник. Лицата, които ще заемат постове, може да са бивши технократи, или меритократи, или хора нови във властта, или дори бивши бюрократи. Важното е, че тази власт сега ще им се даде именно заради техните /предполагаеми или действителни/ качества на добри властници. При това не само заемането на поста, но и оставането на него зависи от тия качества; демократичният механизъм не само издига, но и сваля /наистина, с подчертано по-малка ефективност в досега познатите модели/. Шо се отнася до въпроса, защо тъкмо при демокрацията се прилага разумен критерий за властта, отговорът е прост: при демократичната система властникът го избират отделни хора. Отделните хора в повечето случаи мислят разумно и действат според разумните си мисли. Неразумието на демокрацията започва, когато тези отделни хора се обединят в по-големи общности и започнат да се занимават с т.нар. "партизанство". Теорията работи за определяне на прага, нагоре от който разумните индивиди проявяват неразумни колективни тенденции.

И все пак, макар проблемите на демокрацията да не са по-малко отколкото на другите три типа власт, разглеждани тук, тези проблеми са от друго качество: не приляга да ги обсъждаме заедно с другите, защото можем да ги смесим, а това ще влоши катастрофално качеството на нашето социално мислене. Пък и в композиционно отношение е добре на фона на антиутопията за бюрокрацията, демокрацията да се възприеме като утопия /не в смисъл на нещо неосъществимо, а просто като нещо положително/.

И така, да завършим с една мисъл на лорд Айтън, която в определен смисъл беше първопричината на тия размисления: **ВСЯКА ВЛАСТ КОРУМПИРА**, А **АБСОЛЮТНАТА ВЛАСТ - АБСОЛЮТНО**.

14 юли 1988 г.

МИРЯНА БАШЕВА

МАХМУРЛУК

Неврози. Микроинфаркти.
Тресват бушон след бушон.
Пие се като в Антарктика.
До състояние гъон.

Една приятелка /бивша/
днес ми удари нож.
Водка, мъгла и киша.
Мръсна софийска нощ.

Един приятел /зарязан/
не ме заряза и днес.
Стига сме се наказвали!
Кой смее да бъде трезв?

Икономически кризис.
На културния фронт – лайна.
Извинете за мекия израз.
Аз съм – все пак – жена ...

Жена съм... И ви обичам.
Взехте ли валериан?
/Въпросът е реторичен.
Друг няма да задам./

Аз просто така си пиша –
не с кръв; с по-прост състав:
с водка, мъгла и киша,
с мръсен софийски нрав.

АНИ ИЛКОВ

24 МАЙ

С Анелия и Деница станахме късно за празника,
късно бе вече за ставане, беше девет
часът. Предшната нощ бяхме пили, Деница
/10 годишната/ остана у наште съседи, а ние

пихме с Боян Николаев /внука на Гео Милев/
и с други приятели, внуци, а също и
/опази ми надеждата, боже!/ бъдещи светли деди.
Пихме, казаха, а ти казваш плакахме и

имах право, приятелю, имах право,
доколкото за да плачеш ти трябва нещастие,
а нещастие то иде със чашката, не
със чашката, а със Чашата, ето!

тая горчивата Граалска Чаша. Парсифал
бе я търсил сред жени и чудовища,
за да открие накрал /вътре в самата Чаша!/
само чудовища и само жени... Само

с теб, Анелия и само с тебе, Деница,
и само с този език, на който ви казвам:
Честит да е! /езикът/, макар че едва ли,
едва ли да честитиш за езика е

правилно, както неправилно би било
да честитиш на баща си и майка си
тъмния миг на своето зачеване.
Затова се смутих и мойто смущение бавно

прерасна във ужас, щом ги чух
да се радват, /а за радост и дума
не може да става по време на празника!/
и да казват: от майка славянка и от баща Лъв!

Как лъвът обладава славянката? И
как славянката се сношава с лъва? И
що за радост е тая, която се
вселява само в чудовища? Що

за ужас усещате тук, приятели?
И особено нощем, и особено във
полунощ, когато времето чезне и няма-
ме време, и "няма ме" казва животът ...

И... О-о-о!
езикът е само кошмар
или просто мечта!

От славянка и лъв е създадено всичко тук, не
създадено, а сътворено... И щом
сътвореното иска да помни чрез нас
нека помни:
за тъмната азбука, вдън която се скита
самотен езикът сред жени и чудовища.

В Е Р О Н И К А Н И К О Л О В А

Полковникът има много добри очи,
но ги крие.
Пази ги за привечер,
когато жена му по чехли
преминава покрай огледалото
в коридора.
Той сега не е в своята привечер.
Жена му не е по чехли.
И полковникът има прекомерно дълги ръце.
Започват от раменете му,
преминават в майора,
капитана, лейтенанта
и още по-долу завършват в юруци.
Просто юруци на човек без лице.

Полковникът има ръце.
Аз го гледам в добрите очи,
той ги крие
и ме прегръща.

...

В нашата лудница измислихме много забавна игра
- да играем на себе си.
Оказа се, че мазето е склад за оръжие.

...

Пред бялата стена човекът стоеше гол
и чакаше.
Дойдоха с четка и червена боя
и нарисуваха сърце
върху лявата страна на гърдите му.
След това стреляха.

Н И К О Л А Й К О Л Е В - Б О С И Я

ПОЗИЦИЯ

На челото си
с черна боя
малко кръстче рисувам,
за да може
врагът
да се цели в него добре.
Не афиширам факта,
че не се страхувам.
Аз знам -
убиецът
не ме ме разбере.
Ще се прицели
точно
в мястото белязано,

ще дръпне спусъка
спокойният му пръст.
Ще зейне дупка
в челото премазано,
във центъра
на честния библейски кръст.
От гъстата каша
ще взема тогава
мисъл и кръв,
мозък и вик.
Ще рисувам живота -
картината страшна
и ще напиша
най-нежния стих!

12. 04. 1989

ТРИ КВАДРАТНИ МЕТРА

Какво са три квадратни метра?

За земеделеца -
леха със лук.
За бебето -
света
тъй страшен.
За стареца -
последен дом.

За мен -
издраскана килия:
един житейски каталог
на весели
и тъжни рими,
желания,
съдби
и вик.

Един креват,
скован от трупи
и изтърбушен
стар дъшек,

които никога
не чуват
задъхан,
стенещ
женски глас.

17. 03. 1989, Конвойно отделение,
град Стара Загора

НЕВЕДЕНИЕ

Боли ме,
когато отварям очи
и виждам дървета,
растящи с корен нагоре.
Боли ме,
ох, само как ме боли
да гледам нежни листа
как кърмят ненаситния корен.

Аз скърцам със зъби,
когато служебните кучета
преследват пантера
с подвита опашка от страх.
Плача от ярост
и приемам това
за изкупление
на родов някакъв грях.

Учуден съм,
ме грубата сила надви
мисълта.
И викам неустово,
и питам:
- Шо за история?
Защо
вместо обещаната свобода
получих единен граждански номер?
ЕГН 5105047560

Боже мой,
от челна стойка ли гледам пред мен?
Във свят огледален ли се намирам?
А може би
сънувам кошмарен ден,
във който
ежедневно и бавно умирам?!

26. 03. 1989,
Бобов дол

ВИКТОР ПАСКОВ

КАПРИЧИИ

1. НЕЧОВЕШКА ИСТОРИЯ

В купчина стари парцали ПЛЪХОЙ се гуши зимно време.
Синьозелените гъбички на плесенясалия хляб го спасяват от
чумна смърт и естествената му ваксинация, дар от бога.
Когато реши да се поразтъпче, ПЛЪХОЙ обикаля ръждисалия во-
домер, припомняйки си детските години, когато беше БОДРОЙ, слеп и
розов.
Ах, вие, детски години.
Мама. Ма-ма.

Зимата е сезон, който поражда у ПЛЪХОЙ амбицията да доживее
пролетта. /Двадесет и втори март/.

... Тогава кипва лунната клоака... ПЛЪХОЙ има странни жела-
ния... Мъгливи импулси го импулсират през месеците март, април,
май ... Възбуждат го миризмни... Гъргоренето на фекални води в от-
ходната тръба го прави неспокоен...

ПЛЪХОЙ мастурбира.

В този механичен процес той участва с цялата свръхчувст-
вителност, на която е способно едно животно.

/!/.

Всичко обаче е враждебно и безнадежно в дъното на нечовеш-
ката му история. Той би ридал, ако можеше да ридае, тъй зле се

чувства в своята козина. Но кому е дадено да избира козината,
с която е увита вътрешността му?

Риданието на ПЛЪХОЙ е писукане.

Вместо да плаче, той цвърчи.

Комедиант!

В най-смелите си мечти, ПЛЪХОЙ се вижда на манежа, с мини-
атюрен цилиндър на главата, напомадени мустачки и алена панделка
на опашката.

Истински господин.

Под звук на фанфар, в ярката светлина на прожектор, той
манифестира наперено в кръг.

Мечти!...

Мазето, което обитава и което в мигове на нескромност нари-
ча "приземен етаж", е обзаведено в дребнобуржоазен дух: варел за
нафта /празен/, санъци оръфани книги, бирени бутилки по рафтове-
те, балдахин от тлъста паяжина в ъгъла и мръсни парцали, гниещи
под споменатата вече отходна тръба.

Понякога, вкочанен от спазмите на самотата, самоунижавайки
се безмилостно ПЛЪХОЙ мечтае да е друг. Съжалява, че не е БЪЛХОЙ.
Завижда на БЪЛХОЙ за закачливата му контактност, хапливия нрав.

Негодяй!

Мерзките въпроси, с които се самоизмъчва:

- Мръсни зидарю! Ти, който си ме зазидал с жестоката си
мистрия във фронтоната на мирозданието! /Да бъде вечно името ти/.
Защо си ме създал? Творческа идея ли си имал? Висша мисъл ли си
помислил? Защо не съм роден свободен, сред ухаещо поле, където
са сумтяли моите прародители и където гърдите на захарното
цвекло се налива със сладостен сок?

Защо не съм ПОЛСКИ ПЛЪХОЙ?

Защо не съм БЪЛХОЙ?

Защо не съм ВИДРОЙ?

Отговорът на тези въпроси е:

- Затваряй си муцуната, Плъхой!

II. ЛЮБОВНА ИСТОРИЯ

Билион дървоиди живеят в крака на кухненската маса.
/Ако това може да се нарече живот/.
Фанатизирани от своята идея, те самоотвержено се трудят.
/Ако плюскането е труд/.
Не е ли нелепо да изконсумираш пространството, в което живееш?
Ще видим, дали е нелепо.

Те дъвчат ли, дъвчат.
Когато челюстта на някой дървоид се счупи от непосилния труд ... по дяволите! – когато мутрата на негодника се сплеска, на негово място изникват хиляди дървоиди. Маса дървоиди! Колективната им душа, изпълнена с гордост и основателен гняв, довежда делото до край.

Кракът на кухненската маса става крехък, кух. Той приляква ли, приляква. /Бюргерска болест?/

... а навън е топла, лятна нощ... Тънко ухае на прегоряла липа. Тънко ухаат двете рози във вазата. Искане се да живеем в такава нощ. Зашото е недостойно да умрем, ако не ни обединява нещо, заради което си заслужава или да живеем, или да умрем. /Като дървоидите или кроманьонците/.

И така:

Въздухът, който дишаме, е дървен: по-добре да не дишаме.
Водата, която пием, е дървена: по-добре да не пием.
Яденето, което ядем, е дървено: по-добре да не ядем.
Разказът, който четем, е дървен: по-добре да не четем.

... нищо не нарушава плътната тишина освен онова "хрът", онова "хрус" и онова "скръц".

В пикантерията на нощта се чувства смътна опасност. /Чувства я само чувствителният/.

Годеницата отвори външната врата, влезе в антрето и тананикайки през зъбки модна мелодийка, изу обувките си. Годеникът отиде да спи, без да подозира какво ще се случи ей сега. Тя открехна вратата на кухнята, спря за миг на прага, затвори очи и вдъхна дълбоко. Пронизан от чаткане на челюсти, кухненският въздух изпълни белите й дробове. Ако се бе заслушала поне за миг в

белите си дробове ... зашто, боже мой, човек е тъй уязвим?

И така:

Може ли да се избегне неизбежното?
Може ли да се дезопредели предопределеното?
Не сме ли случайни гости в света на дървоидите?
Не е ли античовечно да се обричаме един другиму, след като не можем да дадем гаранции за собствения си живот?
Но да не изпреварваме събитията.

Годеницата подви с лява ръка полите на полата си, приседна на стола пред масата и отпусвайки дясна ръка върху нея, положи глава в дясната си ръка, застивайки в типичната поза на младо момиче, което ще мечтае.

В този миг, кракът на масата – има ли значение кой? – се срути; масата политна напред; или назад; все едно; прелестната й, руса главина се удари в ръба на куметката, /която някой идиот бе поставил точно там/ и този ръб проби черепната й кутия, точно зад нежната мида на ухото.

Едно учудено писукане изскочи през полуотворените й устни.
Все едно, че изписука учудена птичка.

Луната грееше право в разчекнатите й за крясък уста.

И така:

Мечтите, които мечтаем, са дървени: по-добре да не мечтаем.
Намеренията, които имаме, са дървени: по-добре да не възнамеряваме.

Стилът, който ни характеризира, е дървен: по-добре да не стилизираме.

Характерът, който ни характеризира, е дървен: по-добре да сме безхарактерни.

Дотук добре, но на всички нас ни се иска един хепиенд. Искане ни се годеницата да оживее, въпреки че не сме слепи и добре виждаме огромното, кърваво цвете, което е разпътяло под русите й къдри.

В душата ни бушува раздражение: искаме точно пресъздаване на обективната действителност, самото точно пресъздаване на обективната действителност и нищо, освен точното пресъздаване на обективната действителност.

Е, добре, тя оживя, /о, чудо!/, макар и с този грозен белег зад ухото, който ме кара да я обичам още повече. Дървенячка

с дървенячките.

Или аз, или тя сме пигмалион. Някой хрупка другия.
Любовта е непрекъснато самоизяждане.

III. ВЕРСИЯ ЗА АТЛАНТИДА

- Не, няма да се къпя - мрачно заяви то, прехвърляйки предни лапи през ръба на ваната. - Но не мислете, че няма да има събития. Събития ще има и то - бедствени!

Прехвърли задни лапи, захвана крана на топлата вода и го завъртя. После крана на студената. Регулира двата крана и получи хладка вода. Бисерни капчици блестяха по носа му.

Тръсна муцуна и изпърхтя. Почеса се отзад и поднесе лапа към очите си.

Те пърхаха под ноктите му.

Почеса се по гърдите. Пак се загледа.

Те пърхаха, пърхаха. Пърхаха.

- Можех да си поставя пиявици. - то се заслуша за миг в шуртящата вода. - Знам една локва, която гъмжи от тях. Можех да се въргам в нея, а те щяха да полепват по гърди, над очи, над черен дроб, по гръб и по анус ... пфуй! - то потръсна. - Щях да спя странешком. Но когато условията за революцията са назрели, последното, с което можех да я спреш, е народната медицина.

- Действително, - продължаваше то своя монолог - един отрид наемни пиявици би свършил добра работа. Те щяха да смучат кръв, лишавайки ви от естествен източник на препитание. От природни ресурси. Щяхте да залинееете. Да пукнете от глад. От своя страна, аз щях да се обезкървя. Да залинея. Съпротивата ми щеше да отслабне. Щях да стана подвластен васал на пиявиците. Не! - поклати глава то - историята ни учи, че вътрешните проблеми не се решават чрез външна намеса.

Отскочи от ваната и цопна на мозайката. Не го заболи. Почти - не го заболи много. Нивото на водата плавно се покачваше. Изтръска се, бутна вратата с муцуна, и пресече малкия коридор. Тръгна през хола, оставяйки след себе си мокри следи.

Телефонът иззвъня. То спря, колебаейки се дали да вдигне слушалката. После се усмихна горчиво: има нещо нередно в това, куче да вдигне слушалка на телефон. /Има нещо нередно и в това - куче да се усмихне горчиво/. Следователно, телефонът въобще не беше звънял; то халицинираше, или фабулираше, или просто му се

искаше някой да се обади и да го отклони от взетото решение.

Присви задница. Направи елегантен отскок и падна на дивана. Погледна през прозореца. Залезът кипеше в стъклата като запръжка. Набърчи чувствителен нос. Подуши залеза. Той не мирисеше на домашен уют.

- Свършено е с домашния уют - констатира то. - Стопаните избягаха и това бе последната им проява на човешина. Иначе трябваше да ме убият заради вас. Когато бяхте шепа заядливи негодници никому не пречехте. Но докато се усети - и станяхте милиони! Малки, лакоми, егоистични вампири! Рожби на беззаконието! Вие ме превърнахте в истинска Бълхария!

- Не смей да се отъждествяваш с нас! Бълхария - това сме ние! - разнесе се колективен вик от козината му. Тя настръхна.

- Нима слухът ми долавя колективен вик? - попита то с убийствена ирония. - Откога станяхте тъй смели, стадо такова?

- Народът не е стадо! Народът е много повече от стадо!

- Не опощявайте последния ми миг!

- Това последният ти миг ли е?

- Последният. Спшрам дотациите. Стига сте смукали. Това е радикално и историческо решение.

- Недей! - чу се хленч от козината му. - Нима сме толкова лоши? Кучето трябва да живее в мир с бълхите си. Вие сме твои бълхи!

- Вие развалихте взаимоотношенията ми със стопаните. Кого ще лая сега?

- Продай се на съседите! - предложиха те.

- Съседите имат доберман.

- Тогава пукни, а ние ще идем при добермана.

- Наивници! Доберманът е подвижен концлагер!

- Ние ще го превърнем в детска градина ...

- Късно е! - то скочи от дивана и бавно се запъти към банята. Злорада усмивка играеше по бърните му. /Злорада усмивка може/

- Какво си научил? - полюбопитствуваха те.

- Сега ще се хвърля във ваната и ще потъна като Атлантида. Заедно с мен ще изчезне пътата ви цивилизация!

- Къде се е чуло и видяло животно да се самоубива? - разрек щяха се те. - Животното има вграден инстинкт за самосъхранение.

- Аз не съм животно. Аз съм материк! - заяви то.

Скочи във ваната и се удави.

С него и те.

По милионите черни точки, които плуват по повърхността можете да разгадате има ли кучешки труп на дъното на вашата вана, или не.

Питам се: свободен избор ли е кучешкото самоубийство или грандиозна лъжа?

Питам ви: Платон ли ви е по-скъп или истината?

На мен лично – Платон.

Ако срещна голата истина, ще избягам от нея като от въшливо псе.

Е Н Ч О М У Т А Ф О В

РАЗМЯНА НА РОЛИТЕ

Има периоди и общества, в които интелигенцията и полицията искат да си сменят ролите. Ако активността проявява полицията, /налага ѝ се/ интелигенцията не ѝ отстъпва по ревност. В такива периоди и общества, фатални за хората, полицията напътства интелигенцията, меси ѝ се в работата, преценява творби и поведения; интелигенцията пък се притичва да служи на полицията.

Ще ви разкажа историята на един документален филм на Луис Бунюел, четох я в книгата на режисьора "Моят последен дъх". През 1931 г. Бунюел заснима филм за урдите – испанизирани евреи, потърсили убежище на времето във високопланинска пустош. Във филма, заснет при трудни условия, Бунюел разкрива истина грозна и страшна. Поредният пример, който показва, че "гражданин" е не човекът, който възхвалява властта и нейната представа за история, а човекът на истината, опазил истината си от зависимост.

Известно е, че много, ако не всички хора обичат истината. Но зависи коя и каква. Някои я обичат, когато не е грозна. Те искат тя да е красива, положителна. Такъв бил ученият Матраньон, човек на властта, бил председател на Съвета на страната на урдите /sic !/. В мъгните времена пред гражданската война в Испания, когато властват хора като Матраньон, а хора като Бунюел правят мъчни филми на съвестта, творбата била забранена от цензурата. Бунюел се обърнал към Матраньон за благословия. Но авторитетният властващ учен отказал. Защо, рекъл, да се показва грозното, а не приятното? Защо не покажете например прекрасните танци на урдите?

Читателят навярно разбира, че **учен** и полиция се оказали на едно мнение. Те си сътрудничали в постановката: в думите на уче-

ния личи полицейското наставление, в него пък набъбва готовността на учения да сътрудничи. Откъде съдя за това? От един филм на полицията. След време именитият режисьор разбрал от филма, че бил охарактеризиран като ... престъпник. "Отвратителният филм за урдите" – милата полиция! – бил престъпление срещу Родината.

Когато се сменят ролите, полицията и интелигенцията стават внезапно радатели за Родина, за положителни неща и за красота и се борят рамо до рамо срещу престъпниците, демагозите, родоотстъпниците и прочие лоши хора.

Ще ви разкажа още един случай.

Литературоведът Борис Айхенбаум публикува със сто и петдесет години закъснение писмо на Николай I до сестра му. В него императорът обсъжда романа на Лермонтов "Героят на нашето време". "Намирам втората част за отвратителна," смята Негово величество. "Това е същото преувеличено изображение на презрели характери, които се ширят в днешните чуждестранни романи. Такива романи развялят човешкия характер. Свикваш да мислиш, че светът се състои от подобни люде, при които даже хубавите наглед постъпки се извършват с отвратителни подбуди. Характерът на капитана Максимич е очертан удачно. Та в тази класа има повече истински хора, отколкото сред онези, които обикновено наричат така. Господин Лермонтов се е оказал неспособен да разкрие този благороден и ясен характер. Той го е заменил с жалки и непривлекателни личности."

/Две думи в скоби. Писмото притежавам публикувано от 1969 година. Неведнъж ми е минавало през ум да го прочета от трибуната на някоя писателска конференция ли, дискусия ли, обсъждане ли. Да го прочета, да съобщя името на автора му и да сляза. Съжалявам че не съм го сторил./

Та какво го измъчва милия император? И той като испанският полицей и учен е угрижен за хората, за възпитанието, за истината, и за обърканите интелигенти. Особено за последните! – не си гледат работата, както се полага, както ги съветваме, както ги насочваме, ами се ровят в грозни истини, поддават се на нездравни подбуди, не знаят кой е героят на нашето време, не заснемат прекрасните танци на урдите, та да ги покажем на света...

И прочие мисли полицейски, станали интелигентски или интелигентски, станали полицейски.

ЕЛКА КОНСТАНТИНОВА

"КАКВО ЩЕ КАЖЕМ НИЕ НА МЛАДИТЕ СЪРЦА?"

От моето поколение най-нещастна съдба имаме ние, критиците. През петдесетте години бяхме ученици и студенти; успяха да ни научат да не мислим, а да се подчиняваме, задължително да върваме в това, което ни втъпяват учители и агитатори. А училището и университета тогава бяха същински казарми. Денонощно заседавахме, когато няхахме занятия или ходехме на бригади да садим дървчета, които така и не поникнаха...

Изучавахме "теоретично" принципите на социалистическия реализъм също като държавен план в областта на изкуството; запознавахме ни главно с нашата пролетарска литература и пролетарска литературна критика, но за кормиловските истории преподавателите ни нищичко не споменаваха. Творчеството на Достоевски прескочихме в лекции по руска литература; за Булгаков въобще не бяхме чували, а за руските формалисти, за западноевропейската литературоведска и естетическа мисъл - нито дума! Не искам дори да си спомня какво ни говореха тогавашните наши видни професори по литература за писателите-фашисти като Константин Константинов, за буржоазните вражески списания като "Златорог" и за неговия нещастен главен редактор. А аз имах щастието отблизо да го познавам и толкова много го обичах и уважавах /тайно от колегите си, разбира се/, че младата ми душа се разпъваше от несъвместими противоречия, погубващи характера, толкова необходим за един бъдещ литературен критик. Живеех с баща си Георги Константинов и с вуйчо си Николай Дилиев /брат на баба ми/, които ми внушаваха, че литературата, на която съм решила да се посветя, не може да бъде командвана и унижавана, че на нея трябва да ѝ се служи безкористно и че тъкмо този цял живот е правел и чичо Благо /обругавания в лекциите на моите "учители" редактор на "Златорог"/. Къде беше истината? Тогавашното мое младежко раздвоение погуби много ценности в по-нататъшния ми живот.

Цялото ни образование беше погрешно, вредно, затъпяващо. Дълги години след това трябваше да се мъчим да забравим това, което бяхме научили и всеки сам - кой както може - започна да се образова при крайно оскъдната философска и теоретична литература, до която имахме достъп. Шейсетте години ни завариха към тридесетгодишни - напълно необразовани, слаби специалисти, но вече обля-

ни за добри литератори и дори за проявени литературни критици. Тогава всъщност започнахме истински да се образоваме; денонощно четяхме и работехме с желание и амбиция да наваксаме загубеното.

"Хождение по мукам" за нашего брата литературния критик започна точно тогава със страстното желание за творческа изява. Преди четвърт век бюрократичната машина на литературните ни издания започна да ни обработва; тя буквално ни смля и доунищожи. По какъв начин? Разбира се, чрез демагогски поднесено пасивно, чрез всеяване на страх, чрез подчиняване. От главните редактори и завеждащи отделите продължаваше да зависи съдбата на статиите и книгите ни. Трябваше да се съобразяваме с изискванията на толкова много Чиновници и доброволни цензори по редакции и издателства! За какво литературно-критическо творчество можеше да става дума! При този парализиращ ни страх от уволнение и от провалено бъдеще в болезнено привличащата ни професия на литературния критик! Годишните минаваха и ние си въобразявахме, че решително напредваме и се развиваме в тази толкова обществено отговорна област на културата.

Всъщност какви литературни критици сме ние, научените да се съобразяват с началниците си и с коняктурата? Приемаме да липсва по поръчка с предварително меркантилно съображение; интересува ни главно личната изява, кариерата, която ще направим, а не състоянието на съвременния литературен живот и на националната ни култура. Отвратени от нашите недостойни критически нрави редица млади литературни работници предпочитат кабинетните занимания в областта на естетиката, литературната теория и литературната история и основателно бегат от критиката. Това са не само солидно подготвени млади професионалисти, но и много честни млади литератори, които не искат да се омърсяват в нечистите води на псевдокритическата дейност. И много умно постъпват. Само така те ще се спасят от поквартира, на която ние бяхме изложени. Много рядко се срещат по страниците на сегашния вестник "Литературен фронт", както и на останалите литературни вестници имената на такива талантиливи и всеотранно образовани млади литературоведи като Ангел Ангелов и Рая Кунчева, като Александър Късов и Едвин Сугарев... Да не говорим за отдавна утвърдените блестящи пера на Радосвет Коларов, на Йордан Василев и преди всичко на един от най-надарените и подготвени български литературни теоретици и историци: Никола Георгиев! Не ги привлича, разбира се, нашето все още непрочищено от безнравствеността критическо ежедневие.

Има и мнозина, които предпочетоха псевдонауката пред псевдокритиката, водени от съображението да си осигурят спокоен живот. И те имат своето житейско основание да бягат от далша и лицемерието в дебрите на наукоподобната терминология, която добре скрива социалното и гражданското мнение. Естетическите им възгледи съзнателно или несъзнателно потъват в гъстата мъгла на абстракцията. Но няма не е още по-педостойно и неморално да се превърнеш в послушен чиновник в литературната критика, в чиновник, който организира по нареждане все още псевдоактивния ни литературен живот?

Нашата "интелектуална" среда е подчинена на един основен, макар и негласен принцип: ти за мене, аз за тебе - което значи, че аз ще ти пусна статията, когато и ти пуснеш молта. Атмосферата на литературния ни живот само привидно изглежда организирана на приятелски и хуманни принципи, а всъщност е подчинена на демагогията и унизителното послушание - подтискамо не само критическото, но и човешкото ни достойнство.

И сега, когато говорим за гласност и когато безспорно вече има някакво разведряване в живота на Съюза на българските писатели, пак се срещат случаи на спрени като "неудобни" критически писания. Но времето много бързо и много основно се променя и ние качествено се променихме след април 1985 година. Спрените наши материали, както и различните "приятелски" предупреждения и заплахи не ни приучват към послушание, равнодушие и отчаяние. Напротив! За такива като мене литературният живот е животът изобщо и ние не можем да го напуснем само с чувството за пропилените си възможности, за неосъществените си надежди да издигнем нивото на българската литературна мисъл...

Все е пред очите ми безнадеждно тъжният поглед на поета Николай Лилев, който отчаяно клатеше глава /по онова време го бяха изхвърлили от читанките и университетските лекции/, когато му разказвах за нашите младежки "антикултурни" прояви. Изправени пред съда на младите критици, които не само че имат солидна подготовка /а това вече ги прави свободни личности/, не само, че са таланти и образовани, но са и граждански смели; да не стигнем до Лилевата безнадеждност:

... сърцата ни изгарят в неверните обятия
на чемерна несрета, отпуснала крила,
и тъмни сенки падат по нашите чела,
какво ще кажем ние на своите родни братя?

КАКВО ЩЕ КАЖЕМ НИЕ НА МЛАДИТЕ СЪРЦА?

МИГЛЕНА НИКОЛЧИНА

КАСАНДРА

Ах, от кого ние можем
да се нуждаем?

Рилке

След двоен залез идва тази нощ,
луната най-напред се спуска, а след нея
и слънцето, едва над хоризонта
за кратък миг пробилото маранята.

След двоен залез идва мракът,
не мрак, а здрач - вселена без светила,
безкрай от сумрачна прозрачност,
сягаш с нов вид от равномерно зрение
през кожата видимостта прониква.

И тя стои - като пророчица, безока,
зашото знае най-подир, че светлината
е винаги отсъствие, че тя е
отхвърленото от звездата.

• • •

Младежка грешка - мислеше, че няма
какво да губи, щом любов не иска,
нищо пък друга сладост някаква, освен онази -
да гледа винаги над себе си простора,
тъй щедър на безбройни светлини и толкоз рядко
поеман с пълни шепи - да застане
насред живота
като на хълм по пладне, през октомври.
И в алчността си
беше прильгана от светлината
подир любов без плът - незнаеща наслада
и затова крило разперила над свят,
смъртта надмогнал.

Пък и защо ѝ беше
реалната любов – любов, която може
да начертае за какво обича
и с вдигнато чело оразмерява
заслуги?

Какво ли шеше
да ѝ разкаже в своите привички
и в радостта си, че е истинска, най-сетне твърдо
с нозе могъщи на земята закрепена,
какво ли друго
да ѝ разкаже тя освен
самата нея все по-дребна и все по-далечна
от сънищата на безкрайността?

Ела със мен! – Защо? – Ще бъдем двама.
– Защо? – Общ дом ще построим. – Защо? –
Деца щастливи
ще го изпълнят с гласовете си. – Защо?
– Защото виждам...

Тъй рано знаците са тук, коварни знаци, забелязвани
с потръпване от нас и все пак живеем
разсеяно не знаей чий живот, живот всеобщ, по-могъщ
от нашия, ада сънлив като река сред равнината
с размити от омара брегове.

Юноша и старец
тогава срещна.
Очи красиви имаха с красиви жилки
като дървесни кръгове, като замрежени листа,
като въртопи на предзалезни водж. Единият
цял беше позлатен, а другият
от здрач извази носеше
отвътре блясък –
подобно диамант, сияен,
защото натрошава светлината.
И светлината

накрая него натрошава.

Страхуваме се най-напред от чувството, а после
за него, питаме се страстно:
Как ще умра, след като тъй копнея?
Ала копнежът
умира преди нас.

Дали жестока беше тя, обичала,
а после хвърлила обърканите нишки
на златното кълбо? Или пък просто
сама сред планината бе застигната
от неочаквана виелица и бе дочула
как скърцат боровете?
Или кръвта шумеше,
или през клетките ѝ вятърът световен
отбури няколко снежинки мрак?

Небето обинтовано кървеше. Месецът
по него драсне с нокътче от лед. Загледана
в огромната всемирна болка, тя не забеляза
как мъката ѝ среща любовта и я премаза.

Какво от бога да приемем? И от хората – какво?
Разказват,
Касаандра русия и пеещ бог до ложето си не допуснала,
а му отдала
душата си. Не – каза му тя –
не ме докосвай, дай ми само
езика си на прорицател, Фебе, лунен брате,
око вселенско. Не мимплетен допир,
а твоите гледки искам. И не пожела да
да легне с него. Злобния Антерос
избрала.
Гладка кожа, крайници
така корава и с безсмъртен мъх покрити
отхвърлила,

за да дочуе страшното бълнуване на бога

за градове в пожарища, за рухваци царства
и за реки, от белези метални набраздени.
Така с гласа си я разтърсвал, да,
със слово блудствала.

Днес тя приема тялото на бога,
гласът е неин.

О мощно зрение, което не разчита
на светлината, а само прогаря
зениците на световете. Там е

онази здрачна и в самия плод, в сърцевината му потулила
грижовно семенцето си от смърт и нежност –
едничката любов, която
ни казва всичко.

СЪНЯТ НА РУЧЕЯ

Надвесени над спящото момиче,
шептят дървото и звездата.

– Вземи си за очи два мои листа.

– Всеми два мои лъча за зеници.

– Ах, тежки сънища ме мъчат –
мълви сърцето –

туптя сред път от квей, пулсирам
в артерии от пяна.

Как сладко диша, сякаш блика
през свой сън момичето; шушукат
в ухото му дървото и звездата.

– Солената си кръв дай в сладкия ми сок,
за да приготвя
напитка от зеленина.

– Струящата си кръв дай в мойта лава,
от всяка клетка нека огън бликне.

– Чудати сънища ме мъчат – мълви сърцето –

уж съм кълвач и удрям все един и същи удар,
като планета уж описвам кръгове.

Почти прозрачно

е в свой сън момичето; звездата

по ниско грее и докосва

с листа дървото лекия му лъх.

– Еда при мен: между клонците живеи

и с рижите лисини се търкаляй,

с врабците скачай, с дървесината мисли.

О страни сънища, о сладък глас...

– При мен ела: гмурни се в пяна от искри,

изригвай сред фонтани от комети и танцувай

в сърцевината на галактиките.

О нежни сънища, о песен от сребро...

– Вземи за ириси две хлорофилни капки.

– Надей в зениците си звездно вещество.

– Отпий от виното ми.

– В моя огън се стопи.

Как шумолят води прозрачни! Ах, вода!

Сън сред омара на цъфтящи брегове!

Дълбочини, където рибите бленуват!

– Сега дървото виждам –

бокал, изпълнен с кипнаща зеленина,

туптяща вечност, радостно сега.

Звездата виждам –

усмихната уста от огън,

безкрай, който пулсира,

и възшебно тук.

О радост без предел, екстаз без край!

Засяда между клоните звездата и потапя

листа дървото

на ручей в ромолящите води.

СТОЯН РАНИНСКИ

ПРИБЛИЖАВАНЕ

Колко трудно обичаш. Себе си оставил,
себе си в любов намираш. В градини на глухарчета, които

светят

птица ще изскочи с глас на звук.

А

АЗ

СЪМ

По тялото ми лази мрежа

СЪМ

Песен във окото и израства цвете

Кърваво-червено с разбойника отляво

Риба на корем изхвърлен от морето

Събрало си е пияната и ни я преподава

Жаден съм, а не ожадняваш

И безкрайно кротко

кротка мисъл ще изправиш

Колко трудно е да бъдеш обичан глухо

КЕРВАН II

... във влака се разля сянка пъргава,
лисича;

отвън - светлини блъстители

и светлини приятели

/за звездите ще помисля: зелено

семафора здрависват/,

вятърът оре душите

Сутринта природата от край до край се бе разляла във вода

Рикаеша вода, наречена море, остров на душите ни.

ЛЮБИЛИЦА НА ГЪЛЪБИ

Поща-деня без звезда как ще пулсира? - вишните
ще зеленят, дъжд ще ги облизва и облива; корен
водата в зелка ще забие, а тя уголемяла ще се
затъркала да затули нечни рибешки уста.

Комар с кръвнишка песен ще те стигне

Скоро ръка прокарай през челото, дланта ти козирка ще стане,
зобни си боровинки - нецъфнали барутни устича, калпака
отново наложи - калпака ще те пази.

С очи се взри в калинка черна и червена, бяла
къщица си носи, самолетния ѝ полет проследи - казват, тогава
запхтяно ще довтаса щастие само сред полето ще се
спре.

Даже и сам,

даже и облак да ни затуля

закъсвай всред поле

Даже и сам

звезда да бъдеш: вечерня

и зорница

ДОБРИНКА КОРЧЕВА

ГЪРБОНОСИ ВИДЕНИЯ

Гълъбицата е незагребала от водата йорданска.

Уплашен и плосък денят ѝ е бил - като мочурливия кей.

С такова обилие слиза зората - да освети нощта ханаанска.

Нощ на дълги ножове, подсмърчащи милости и на кръв като клей.

Полунаведена чашата иде! Потирносец обикаля невидим,
потапя си пръстите, ръсва и всички бягаме - изтървано око.

Нощ на дълги ножове, вмъкни острието си в процепа миден
на мойто легло, разлепи го, наливай в чашата - божи закон.

С бучиниш ли е пълна, с кръв младенческа или с мътилка йорданска,
кажи ми, съсухрено утро, вдигни моите братя на шик и на крак.

От вежда до вежда, от въже до въже, разпрегни тишината си канска,
с богоизтребителен възглас, утробна хълцавица, урочасващ ни враг!

Отмина, отря потирът гръмолен - с желязно и вехто дрънчене.

От маса на маса, от поглед на поглед, от жертва - на жар.

Тръстиките дишат водата решетеста и под нея вървят тела обгорени.

С тези въглеци ще прочисти кръвта си детинска иудейският цар.

Лечение няма. През Йордан – на подскоци, потоци, на върволици,
отливат се робите и гълъбиците вият протяжно крила.
И снасят в полози страшни яйцата на чужди и мъртви орлици...
Нощ на дълги ножове, щом идваш, то значи – добре си дошла!

ВСЕКИДНЕВНО СПАСЕНИЕ

Гаснехме в брега на стаята и озверени – как мълчахме.
И зверски гонехме прииждащите подло синевы.
Разкъсани завеси от чаршафи, думи остри – като астри.
Вървах, че ръката може твоя съм за мен с подскок да улови.

Насън ли аз извиках? Завивките на този час ги няма.
Брегът е същото лице, насичано от утринен бръснач.
Щастливите и пасторални двойки са окъпани във слама.
Нешастиите пък имат някой хром добряк за помагач.

А ние? Прозвуча въпросът – сънно ехо е над голотата.
Бълнуването може тоя свят да вразуми за миг.
И образът на риба, полепнал в сплесканата памет на веслата,
се стрелна между нас и се изгуби, останал подир полка си войник.

Какъв парад на боеве и сънща найве любовта е!
Името й носи вкус на стрит посред корици карамфил.
Като бяло сладко изгревът е във вода и пот. Предсмъртна пот.
На неми стаи.

И тишина.

Езикът в лампата опушена на гърлото ни е фитил.

ВОЛЕН СИДЕРОВ

СЛУЧКА С МАЛЪК

Един малък вървеше по уличката. Купи си кило Малки Зелени
Ябълки да хрупа. Носи ги в кесия и нищо не мисли. Тротоарът лош.
Има дупки и Малкия – прас! Спъва се. Една малка зелена ябълка това
чака – търкул и той по нея. Тук – там и ж-жж-жт в един вход. И Мал-
кия във входа обаче – гони я. А то вход за Друго Измерение. Гледа

Малкия – няма уличка, няма тротоар. Чисто, Просторно и Светлозелено.

"А, аз да не съм влезъл в друго измерение?" мисли си Малкия.

– Точно така! – казва Един Глас. – Само че тук малки зелени
ябълки няма. Тук има Големи, Бананови, Дето Се Топят в Устата.

Гледа Малкия: един Голям.

– Сега ще те изям! – вика оня и върти очи. Казва също: – Ха,
ха!

В това време една птичка му казва на Малкия на малкото рамо и
шепне: "Не се страхувай! Само ще те хързаят малко и ще те пуснат.
Стой си в твоето Измерение!" И отлита.

Малкия се опитва да се усмихне:

– Аз... Ябъл... Мал... Зел...

– Ам! – още един голям идва насам. С тесни панталонки за тенис
и с очертан penis.

– Кводагоправ? – пита Първият Голям.

– Дагохързул – вика Вторият Голям.

Хванаха Малкия и започнаха: хързул, хързул! Хързул, хързул!

Изпотиха се. Бам! – един шут и Малкия – фию-ю-ю-туп! – без па-
рашут. Га гледа – изгубената малка зелена ябълка баш пред него.
Направо се зарадва. Сложи я при другите в кесията и куцук, куцук –
към къщи. Сега – сега да го потърсите, той е там и хрупа Малки Зелени
Ябълки.

МУЗЕЙ

При Чочо влязоха хора. Чочо седи и пише нещо.

– Чочо, кво правиш, бе? – пита Един от Тях, може би Най-Глав-
ния.

– Ми тук нещо ми хрумна и сед...

– Той пише Квото Му Хрумне – вика един друг, може би По-Малко
Главен.

– Аз шото... – Чочо обяснява.

– Ний та мислехме за Умно Момче, Чочо – казва един трети, може
би По-Малко Главен от По-Малко Главния на Най-Главния.

– Ма ако искате, проче... – Чочо се Опитва.

– Щом пишеш Квото Ти Хрумне, значи нямаш Ред В Главата – това
е пак Най-Главния. И после вика "Е?"

– Аз като го гледам – се това го тегли: Квото Му Хрумне – казва
Втория.

- Те се смятат поначало за по-умни - рече Третия.
 - Ми тогаз да го Препари ! - извикаха в един глас Тримата.
 И го Препари.

Сега там е музей. Минава Множеството и гледа Чошо Препариран.
 Писме.

- Ей, добре че се сетиха да го Препари, та сега да си го гледаме, когато си искаме - вика Множеството и си отива по къщите.

КЪС РАЗКАЗ

При С.С. долетя и кацна златна рибка.

- Кажй какво искаш да направя за теб, С.С.!
 - Кажй ми числата от тото-то, дето ще излезат тая неделя!
 - Готово, С.С.: 9,18,21,45,46,48 - изпя ги златната рибка.

И като ги повтори по-бавно, тя се гмурна и отлетя.

С.С. реши да пусне много фишове с тия числа и да спечели много бонове. Той мечтаеше да има парични средства, които щяха да му служат за благодетелствуване и разкош. Единственият начин за това беше да ги спечели от тото-то с много фишове. Затова извика и златната рибка.

Шеше да пусне десет фиша. Десет по двацет - двеста бона. Оха! Или двацет фиша. Двацет по двацет - четиристотин бона. Оше по-добре! Колкото повече бонове има човек, толкоз повече се облагодетелствува. И това е хубаво.

Обаче един идва и вика:

- Нямам право да мечтаеш силно за толкоз бонове.
 - Шо?
 - Ставаш много облагодетелствуван. Не е приятно. Дай фишовете!

± Няма! Аз съм си аз.

- Се ино. Ще пуснем други числа и пак няма да стане твое.

Опичай си акъла!

С.С. си опече акъла на скара и покани приятели на печен акъл. Купи и червено вино от бяло грозде. Нямаше друго. Всъщност и такова нямаше, но той го измисли.

Събраха се приятели. Осем души, един от друг по-различни. Но първият - най-различен. Ядоха, пиха, но един се окапа. Поиска салфетка. Обаче пристигна златната рибка и се запъти право към С.С.. Завъртя му един шамар:

- Ти кво се лигавиш, бе! Я, марш от тая история! Писма ми вече!
 И С.С. изчезна.

ВЛАДИМИР ЛЕВЧЕВ

НИЕ СЕ ГЛЕДАМЕ ОТКЪМ ГЪРБА

/разказ на очевидец/

Веднъж пуших силен хашиш. Усетих как мозъкът ми се размеква, очите ми се навлажняват, а слънчевия ми възел се отпуска в нехайно блаженство. Пламъкът на свещта върху масата се разтвори като паунска опашка. Стана пощно слънце - всички цветове на спектъра бяха в лъчите му. Смеех се при вида на тази прекрасна метаморфоза. Запалих нова цигара. После трета. Тогава настъпи страшен обрат.

Жената, с която бях, ми каза нервно: "Стига си пушил! Виж се на какво приличаш! Имаш болен вид..." Усетих две неща. Първо - че наистина май ми е станало зле от препушване.

Второ, добре знаех и помнех, че в това състояние, в което бях, човек много лесно се подава на внушения, на всякакви силни емоции - както положителни, така и отрицателни. Затова се ядосах страшно на жената до мен, че ме плаши и ми разваля удоволствието.

Тези две чувства-страх за здравето и гняв от страха - така нахлуха в главата ми, че помътиха здравия ми до този миг разум. Изгубих контрол. Чух някакъв чужд глас, който изкрещя: "Затваряй си устата! Марш веднага навън!" Това беше моят глас. Бях изкрещял думи, които не бях помислял...

Осъзнавайки това абсурдно положение, още повече се изплаших и окончателно изгубих контрол. Седейки в креслото в състояние, в което ту въобще не чувствах тялото си, ту чувствах топли и студени вълни да преминават през мозъка ми, аз осъзнах, че току що съм станал рязко, хукнал съм в паника към прозореца, после съм се върнал и съм седнал пак в креслото като хипнотизиран. След това осъзнах, че съм се плеснал с ръце по обляното в студена пот чело и съм извикал: "Господи боже мой!" с къртящ в ушите ми глас.

Изведнъж бях изпаднал в истерия и ужас от същото състояние на безконтролно раздвоение между сън и будно състояние, което в началото ме радваше. Съзнанието ми уж беше будно, но то не предхождаше действията ми, а ги осъзнаваше в последствие.

Много дълго време ми трябваше, за да се измъкна бавно от този буден кошмар и да успея да заспя. На другата сутрин се чувствах като стъклен. Не смеех дори да си припомня преживения кошмар. А той се сътоеше само в това, че вечерта като в лош сън се бях гледал откъм гърба, изплашен от пътя, по който съм тръгнал.

Не разказвам тази история, заради самата нея. Тя е метафора.

Наркотикът, когато не е предозира, води до състояние на някакво екстатично успокоение, подобно на това, което цели Женската медитация или дхияна-йога. Съзнанието ни сякаш излиза от нас, за да наблюдава сливането на сетивата и въображението ни с предметите. Но за разлика от природосъобразните източни техники за медитация и психически самоконтрол, наркотикът е външно, неестествено средство с насилствено въздействие върху нашата психика. И психиката, или природата в нас, рано или късно си отмъщава за посегателството върху нея.

Всяко действие, както знаем още от гимназиалните уроци по физика, води доравно по големина и обратно по посока противодействие. Затова трябва нежно и внимателно да се отнасяме с душите си, както и с душите на другите. Насилническите действия възбудят непредвидима ответна реакция.

Индийците са казали: Не възбуждай вътрешния си огън, преди да се научиш да го контролираш. Защото ще изгорим в него.

Твърдят, че религията била опиум за народа. Но за разлика от други, чисто светски опии, религията не предлага материален земен рай, който може да се постигне чрез изкуствено, насилническо въздействие върху нашата психика. Религията осмисля смъртта. А следователно осмисля и живота – като свещена жертва. Живота има смисъл, ако и смъртта има смисъл.

Но религията не предлага временна илюзия за земно щастие, която да ни погълне, за да забравим смъртта и житейските неправди. Напротив – колкото повече страдаме и състрадаваме на този свят, толкова повече се извисяваме духовно, доближаваме се до вечното щастие.

Религията предлага здрави морални норми на земята. Християнските морални норми, например, са валидни и до днес: "Не кради, не убивай, не пожелавай жената на ближния си..." Никоя съвременна идеология не може да изработи по-общовалидни и стабилни във времето морални норми от божите заповеди. Защото божите заповеди не са измислени от някакъв отделен гений, или свикан творчески колектив, а са плод на хилядолетна социокултурна традиция, плод са на народното съзнание и подсъзнание.

Така че религията не е опиум. Тя ни дава по-ясно зрение за моралните стойности.

Днес ние се гледаме откъм гърба. Гледаме се откъм деветнайсетти век.

Ние заменихме естествената религия на народа с материалистическа идеология. Фетишизирахме материята. Премахвайки бог, запълнихме празнотата в слънчевия възел с идеологически наркотик.

Поискахме да построим материален земен рай – да си затворим очите за смъртта. Взехме едно ръководство за изграждане на земен рай, съчинено от няколко отделни личности. Педантично абсолютизирахме и догматизирахме това ръководство. Превърнахме го в неоспоримо свето писание на материализма.

Решихме, че една малка група хора е готов план за бъдещето може да разруши капиталистическото несъвършено общество и на негово място да построи земен рай. Представихме си, че това може да стане мигновено, т.е. за няколко години – чрез световна революция...

Точно така и аз си представях, че цигарата с индийския коноп е една магическа пръчка, един съвършен план за бъдещето. Представих си, че тази цигара е ключ, който по революционен начин ще ми отвори вратата за рай – за земния рай.

Какво се получи на практика?

След първите трескави години на еуфория, когато пламъкът на свещта се превръщаше в нощно слънце, когато бъдещата електрификация сияеше пред нас като Небесен Ерусалим, настъпи Великият прелом. Настъпи колективизацията.

Земята, току-що обещана от Ленин на селяните, Обещаната земя, им бе отнета от Сталин. Планираният рай се оказа нещо друго, нещо неочаквано...

Според предварителния план, извършвайки колективизация, трябваше по най-бързия начин да доведем селото до пълен разцвет. И си мислехме, че това всеки миг ще стане. Четиридесет години по-късно установихме, че с колективизацията сме превърнали селото в гробище за милиони гладуващи хора. И в крепостен затвор за всички опелели от глада.

Според предварителния план, извършвайки културна революция трябваше върху руините на старата вековна култура да изградим нова, по-добра. Но двадесетина години по-късно установихме, че сме изградили само руини... Това бяха руините на старата, на "домашата" култура. Но за съжаление по-добра не се появи.

Решихме, че за десетина години, както трябваше да стане според предварителния план, сме построили социализма и с бодри крачки приближаваме вече към Комунизма. Тридесетина години по-късно разбрахме, че изобщо никакъв социализъм не сме построили, че сме далеч от най-елементарна социална справедливост и изоставаме икономически.

Искахме да овладеем и "победим" природата. Започнахме да строим гигантски заводи, електроцентрали, извори, да променяме

посоките на реките. Сега осъзнаваме, че наистина сме победили природата – нанесли сме непоправими щети на своята околна среда и на своята същност.

Ние непрекъснато извършваме действия, които уж сме планирали, а всъщност осъзнаваме тяхното ужасно естество постфактум.

Не е ли крайно време да заменим наркотика на догмите с поестествени средства за лично и социално усъвършенстване и освобождение? Не е ли крайно време да кажем "не" на тези, които ни предлагат наркотици?

Да изоставим предварителните, евтини клишета, грандоманските псевдонаучни планове, насилничеството, остарелите представи за прогресивна диктатура – и вместо това, да започнем трезво да градим една естествена демокрация, на български казано – народо-властие. Едно действително хуманно общество се развива по естествените си вътрешни закони, а не по заповед...

А може би вече е късно? Може би след дългогодишното "превъзпитаване", на което ни подложи сталинската диктатура, вече сме станали непоправими наркомани с отслабена воля, непрестанно манипулирани, неспособни да действат сами, неспособни да се откажат от илюзорния "земен рай", въпреки че той вече съвсем ясно се очертава като земен ад?

Напоследък се актуализира отново и един друг, не по-малко опасен опат. През двадесети век паралелно със сталинизма – а този наркотик на наднационалния "земен рай", постижим посредством магическата пръчка на вожда-диктатор, се появи и национал-социалистическият наркотик, също под формата на работническа идеология. Хитлер успя да отрови своя народ с националистическа превъзбуда. Тя е така приятна, така вдъхновяваща! Крешиш по улиците: "Да живее родината!" и "Смърт на евреите!" /или на някое друго малцинство, което "ни мъти водата"/ и смяташ, че с това помагаш на родината си. А когато изтрезнееш от този страшен опат, виждаш, че именно той, национализмът, е довел родината и народа ти до война, до пълна разруха, до национална катастрофа.

Зашото всяко насилническо действие води до ответно насилническо противодействие. Насилието е истерия. Силните не прибавят до насилие.

Прогонвайки и унищожавайки евреите, национал-социалистите в Германия прогониха и унищожиха голяма част от националната интелигенция. Преследвайки други малцинства, други нацисти лишават страните си от работна ръка. И най-вече – всички нацисти унищожа-

ват мира и спокойствието на народа си, като го настройват срещу други народи, като го тласкат към война и разруха.

Нашата собствена природа ни отмъщава за наркотика на догмите и психозите, с които сме я тровили. И ние в ужас се гледаме откъм гърба. Действията ни предхождат нашето разбиране. Отдалечаваме се в непредвидима посока от своята остаряла представа за себе си... Накъде се отдалечаваме?

Откъм гърба може да се гледа мъртвец, чиято душа вече се е отделила от тялото. Или полудяващ човек.

Крайно време е да се вземем в ръце, да изтрезнеем! Да престанем да се наблюдаваме с ужасените очи на деветнадесетия век. Да заменим догмите и психозите с поестествени средства за социално и духовно освобождение. Да осъзнаем, че този, който ни дава опати, експлоатира нашето безволие и чувство за вина.

Материалистическата утопия в своето стълкновение с реалността, породила материализирана антиутопия. Насилието породило ответно насилие. Възбуждайки ядрения огън на света /или социалния, или психически огън/, преди да сме се научили да го контролираме, ние отключваме непредвидима верижна реакция. Ключът за рай се оказва ключ за ада...

Чух всичко това от един очевидец. Той представляваше скелет, обвит в пергамент, изписан с думки от игли. Беше още много добре осъзнавал какво става с него. Но нямаше вече воля да се промени.

Беше в такава депресия и безсилие, че приемаше всяка безумна илюзия – националистическа или друга – на цената на всичко. Срещу една доза наркотик можеше да бъде купен да убие ближния си или майка си.

ИНТЕРВЮ със З Е Н О Н П О З Н Я К,
ст.н.с. към АН на БССР, к.и.н., председател
на Народния фронт на Белорусия

– КАКВО СТАВА В БЕЛОРУСИЯ?

– При нас положението е следното: външно ние следим да се представяме така, че да предизвикваме респект. Републиката е доста обширна по територия, по население е като средноевропейска страна, десет милиона... Има своя история, доста древна. Хилядолетното от основаването на нашата държава ние отбелязахме в 1980

година, така да се каже, нелегално. Републиката е член на ООН. Разбира се, християнска страна и прочие. Официалната преса и пропаганда е твърде словоохотлива за такива аспекти от Беларуската история, като нейното участие във Втората световна война, нейната жертвеност /загинал е всеки четвърти/, силното партизанско движение... Да, наистина, това е било така. Но какво е дало за днешния ден и за бъдещето на нацията? Днес ние се намираме в плачевно състояние. Аз бих казал, в състояние на национална катастрофа.

- В КАКВО СЕ ИЗРАЗЯВА?

- На първо място, в годините на сталинските репресии, чийто връх се пада във втората половина на 30-те години, ние загубихме физически почти цялата си национална интелигенция. Тя беше унищожавана в лагерите, в затворите, разстрелвана и убивана. И за целия период от репресии, според преброявания на наши историци, ние сме загубили почти два милиона души. Това е повече от 1/5 от населението на републиката. Ще ви кажа и такива цифри. През 1920 г. населението на Беларусия е било 12 милиона. След 1940 г., при същата територия, населението е 9 200 000. За двадесет години липсват 2 800 000 души. Такъв недостиг в демографските процеси е невъзможен, за едно поколение. И последните открития, надявам се, че сте чули за Куропати. Още повече, че и аз сам се занимавам с това, включително и с разкопките на тези гробове... Та само в Куропати около Минск са били разстреляни за четири и половина години, от 1937 до 1941 г., четвърт милион души. Там са разстреляни и там са зарити. Има повече от 1000 общи гробове, сега са открити около 530. Сто и десет се виждат на повърхността. Такива "Куропати", открити около Минск през последните месеци са шест! Има свидетели, магнетофонни записи, местата са уточнени. Но Куропати е било главната кланица. Покъсно се откри, че около главните градове в Беларусия също е имало такива кланици. Откриха се около Могилъв, около Полоцк, Сулск, Мазира. И това показва, че цифрата 2 000 000 е приблизителна. Вероятно са повече. Сега има свидетелства, че много от загубите по време на репресиите са приписани на войната. Това е било изгодно на сталинизма... Физически сме загубили интелигенцията си и най-добрата част от обществото. Войната е като коса, тя коси наред. А Сталинският геноцид е подбирал най-добрите. Най-добрите от селяните, най-добрите от интелигентите, най-добрите от апарата и даже най-добрите от партията. Фактически се получа-

ва така, макар те също да са били бандити. Тези, които са били унищожени, те също преди са унищожавали. Ако сте запознати с писанията на Бухарин, той е бил също бандит, както и Сталин. Само че Бухарин е бил бандит-романтик, когото е унищожил бандитът-бюрократ. Но и двамата са били бандити. И двамата са хвалили репресиите. Но нека Господ ги пази, да ги оставим на мира...

± РАЗКАЖЕТЕ КРАТКО ЗА ВАШАТА ИСТОРИЯ.

- Нашата държава е била доста силна. Нейното старо име е Велико княжество литовско, руско и жимолско, в което е влизала и част от Украйна. Държавен език е бил белоруският, доминирала е белоруската култура, издавали са се книги. Първите печатни книги в Източна Европа, 1517 г., са дело на Скарина. Имаме правни документи, от които е черпило френското право, тоест имало е надстройка. А ако е имало надстройка, имало е и база. Държавата се е характеризирала с голяма веротърпимост. Имало е свободни Магдебургски градове, имали сме свое бюргерство, свои рицари, градове и гербове. Като нормален европейски народ. Но когато след обединението с Реч Посполита, когато загубваме своята държава, а нея разкъсват три империи - Австро-Унгария, Прусия и Русия, Беларусия била изцяло присъединена към Русия, включително и Литва. Това е в края на XVIII век. И в течение на повече от сто години царската империя е прилагала политика на русификация. Това е било особена политика.

- КАК СЕ Е ПРОВЕЖДАЛА?

- Унищожавана се религията. Униятската църква е била фактически националната църква в Беларусия. 80 % от белорусите са били унияти. Около 5 % са били православни, другите - католици и други вери. Та униятската църква бива унищожена в течение само на десет години. Това включва книги, икони, архитектурни паметници. Хилйди църкви и катедрали са били преустройвани в руски стил и е ръководил всичко това известният руски учен Помпей Батяшков, който едновременно е оглавявал Строителния департамент на империята. Разбира се, били са унищожени училищата към манастирите, самите манастири и т.н. И когато в края на XIX век избухва въстанието на Калиновски, имашо за цел да възроди Великото княжество, то е било смазано с кръв, а цялата интелигенция отново изклана. Тогава царското правителство приема нова политика да се русифицира Беларусия чрез руските училища. Лозунгът е бил: "Руското училище ще направи повече от руския щик". Белоруски майки са ля-

гали на земята, за да не пускат децата си в руските училища. Даже в руската преса има такива спомени. Всичко това е подготвило почвата в края на XIX век Белорусия да се превърне в селска страна. Тя загубва интелигенцията си, дворянството си, за това пише и Ленин. И когато в началото на XX век се надига първата вълна от новото възрождане на Белорусия, то интелигенцията излиза от селячеството, от народа. И когато през 1920 г. се образува Белоруската социалистическа република, цялата тази интелигенция е първата трева, първите стръкчета. И тъкмо изгрива свободата, защото в 20-те години наистина е имало демокрация, развива се езикът, производството, културата... Но това не продължава и десет години. През 1928 г. в Белорусия започват репресиите. Тези млади хора са покосени напълно от сталинските репресии. Но страшното е не това, че са подрязали тревата, тя щеше да покара отново. Страхното е, че те унищожават селячеството, основата на етноса, на нацията. Унищожават най-добрата част от селячеството, най-енергичната, работещата. А чрез колективизацията ги връщат към крепостното право. Чрез ГУЛАГ пък ги връщат в робството. Престават да се развива личността. Та селяните в колхозите са работили безплатно, не са получавали нито копейка. И това са били вече роби.

Така идва войната. А след войната културата у нас беше в плачевно състояние. Тя би могла да се възроди. Нашият народ е много работоспособен. Но какво стана? Политиката на сталинизма изискваше да не се доверяваме на онова население, което е било в окупация. И въпреки героичната партизанска борба, половин милион партизани имаме, това е огромна армия... Аз пропускам фактите как през 1943 г. Москва взе в свои ръце партизанското движение в Белорусия. Те са изпращали свои кадри, а нашите кадри са били изпращани на смърт. Когато войната взима обрат, те престават да се церемонят. Зашото в началото на войната те са бягали, без да се оглеждат, без шапки са бягали. И минската нелегална организация е дело на самите минчани. А в края на войната нашето народно движение е вече в ръцете на московската администрация. И тази партизанска администрация след войната заема всички постове. Сталин е говорил така: "След като сте били под окупация, ние не можем да ви вярваме!" И всички наши кадри, партийни, държавни, ги изпращат в руските губернии. У нас вече са публикувани точни сведения колко стотин души са изпратени и какви постове са заели. Всички райкоми, обкоми, първите и вторите секретари са били рус-

наци. Първият секретар на ЦК и вторият секретар също са били руснаци. Измененията почват чак при Хрущов, когато идва Мазуров..

При Сталин, знаете, че административната система е играела ключова роля. Те са били князе. И тези князе са имали деца. И пред тях е стоял изборът в какво училище да изпратят децата си. У руснаците още от Средновековието съществува ксенофобия. И тя се отразява в отношението към другите култури. Понякога мен самия ме учудва как човек мислещ, с висше образование, философ, не уважава другите народи. Не признава тяхното право. Някакво противоестествено състояние... Та задачата в какво училище да изпратят децата си, апаратчиците са решавали просто. Те са затваряли белоруските училища и са откривали руски.

- КАК Е РЕАГИРАЛО НАСЕЛЕНИЕТО?

- Всички са се страхували. Зашото репресиите на сталинизма в Белорусия през 30-те години са вървяли главно под знака на унищожаване на "нацидемощината", на националните демократи. Ще рече, всичко свързано с белоруската култура, с езика, с любов към родното, защита на родното - веднага се квалифицира като "нацидемощина", като враг на народа. А такова трябва да се разстрелва. И такива хора са били избивани. Който се противопоставя при затварянето на белоруските училища, той е враг на народа! Това е същът, в който се предлага сталинизма през 40-те години. През 1949 г. обаче преследванията стават напълно открити. До 1949 г. се е търпяло, защото на Москва е било изгодно да има в ООН още две републики, напълно зависими от тях. Но тези права, които ни дава ООН, ние не можем да използваме. Ние нямаме суверенитет...

Как се е развивал този процес няма да ви разказвам, но днес ние в градовете нямаме нито едно белоруско училище. А в белоруските градове 71 % от населението е белоруско. Белоруският език е напълно изместен от държавната сфера. Цялото делопроизводство, с изключение на някои творчески съюзи, малко по райони и вестниците, е на руски език. Ако един селянин отиде в държавно учреждение, там не го разбират. Той може да напише молбата си на белоруски, но ще му се присмелят. Той задължително трябва да влезе в конфликт, а не му е изгодно. И той се старее... Така се създават социалните условия за русификация на населението. Така наречената "доброволна асимилация". Апаратчиците веднага почнаха да подхвърлят: "Зашо ви е белоруско училище? Децата ви няма да постъпят в университета! Зашо ви е белоруски език? Той не се

употребява!" И почнаха даже да събират подписи, за да покажат, че самите белоруси се отказват от белоруските училища. Има и такива факти.

Ще ви кажа един невъобразим факт. В едно селско училище учителят решил да организира етнографски музей. Заинтригувал децата, те събрали разни вещи, помогнал и председателят на колхоза. Веднага бил направен донос. Пристигнала комисия от райкома, разгледали въпроса пред бюрото на райкома и обвинили учителя в национализъм, защото надписите в музея били на белоруски. И това става през 1984 г. За това писа "Минска правда". Аз може да съм историк, кандидат на науките, но ако в института заговоря на белоруски, може да ме осмеят. Може да ми кажат: "Разговаряй човешки". И това ми го казва белорус, някой чиновник.

Ще отбележа още един аспект. Руската бюрокрация, която дойде след войната, зае всички доминиращи постове, но тя също не може вечно да се възпроизвежда. Местният апарат също расте и прави това, което прави началството: говори на руски, пресича всякакви прояви на национализъм... И на тази почва особено сред апаратчиците се появи националният nihilизъм. Това е образ за собствения народ и култура. И тъй като апаратчиците сам е от тази среда, той се старее да докаже, че не е белорус, че е друг. И мрази собствения си език и култура повече от този, който е дошъл от Москва.

Аз ви обрисовах тази социално-културна структура, възникнала в резултат от действията на русификаторската бюрократическа система, лявяваща се пряко наследство от сталинизма. И днес ние губим вече елементарни културни способности. Ние нямаме латинисти. Имаме философия на латински, а не можем да я прочетем, не сме подготвили кадри! За десет милиона население има три национални театри на белоруски. Тези театри са като резервати! Ние сме в състояние, при което не можем да реализираме своя културен потенциал!...

- КАКВО Е ПОЛОЖЕНИЕТО ТРИ ГОДИНИ СЛЕД ЧЕРНОБИЛ?

- След аварията ветровете са духали към Беларусия и тонове радиоактивно вещество се изсипа върху нас. И не само това. През май, когато тези облаци се обръщат към Москва, са ги разстрелвали над Беларусия. Стронциевите облаци са били приземени в Могилевска област. Главно върху нея. И там радиацията е по-висока, отколкото в зоната около Чернобил. Но никой не е изселвал населението. Например, в цяла южна Беларусия радиацията е 15 кю-

ри на квадратен километър. На вас това нищо не ви говори, но това е военна норма, която изисква евакуация на населението. А в тези райони има места, където радиацията е от 45 до 100 кюри на квадратен километър. В течение на три години там живеят хора. Живеят деца. Забранено е да се сее и да се прибира реколтата. Да се отглежда добитък, защото котките са голи, без козина. Забранено е да се обработва земята. А това е $1/5$ от обработваемата земя на Беларусия. Но на хората не можеш да им забраниш да се хранят. Дават им по две кутии кондензирано мляко на месец и по тридесет рубли. На тези пари им казват "гробарски пари". Отначало хората почнаха да бягат, но къде да иде човек със семейство? Ако заминава член на партията, трябва да върне партийната книжка. Това е положението. И се крие от целия свят. В тази зона се влиза трудно, не пускат никого. Сред населението се е пуснал слух, че спиртът противодейства на радиацията. Това е лъжа. Само виното "Каберне" помага. И така - повече от 100 000 души живеят в много опасна зона. Днес десетки хиляди деца са болни от левкемия. Там 25 % от децата са с функционални смущения на шитовидната жлеза. Това е от бомбардировката с изотопи на йода. Децата са заслабнали, тече им кръв от носа. Не бива да се ходи по тревата. Наоколо всичко е асфалтирано и по цели денонощия ги държат в училищата. И въпреки това двегодишни деца умират от рак. Нашите учени прогнозираха, че избухване на ракови заболявания ще има след пет години. То почна след три. Тази катастрофа е първата, няма никакъв опит. Всички са заинтересувани да наблюдават как се развиват пострадалите. Не само нашите учени, но и американците, и французите. Всички се интересуват как ние ще умираме. Като опитни зайчета. МАГАТЕ предлагаше да изпрати свои представители, за да наблюдават. Но СССР се отказа. Защо? Защото тогава ще трябва да се даде гласност. За западниците е непонятно как може да има тайна. Но и те щяха да дойдат не да помагат на народа ни да не умира, а да ни наблюдават как ще умираме. За да провеждат научните си опити.

Ето в какво положение се оказахме. И сега, в навечерието на предизборната кампания в пресата публикуваха няколко карти. Обявиха трудното радиационно положение в Могилевска област, без да обясняват причините. Били паднали радиоактивни дъждове! Не са падали - облаци бяха приземени!... А тази публикация се дължи на това, че се появи Народният фронт, че почнаха да им звънят и да питат. Трябваше да им се отнеме инициативата, която ние подехме,

затова публикуваха картите. Но тайната си остана. Само стана ясно, че там радиоактивната обстановка е тежка.

Аз говоря дълго за това, защото това е тайна. Даже в Беларусия не всички знаят за това. Ние стоим пред перспективата от физическо унищожение. Навсякъде фонът е повишен. На мен радиацията ми действа така: дразни ми гърлото, в устата ми се появява сладост, ставам сънлив... Аз реагирам на радиацията, както обикновено. Има хора, които не я възприемат.

Радиацията е вредна, даже един фотон е вреден. Няма никакъв праг. Във всякакво количество е вредна. Пялата работа е върху кои клетки ще попадне разрушителното действие... И сега ние стоим пред призрака на своето не само национално, но и физическо унищожение. До край още не можем да го осъзнаем. Аз говоря "ние" като цяло. И ни пречи тази потайност, тази игра на тайнички. Защото отговорност носи ръководството на републиката и особено компартията. Те знаеха всичко. Вярно е, че хвърляха камъни по Слинков, когато той отиде там, но той знае всичко. Те се хранеха с продукти, докарани от Москва. И когато се движеха тези облачни мъгли, нито в Беларусия, нито в Минск имаше антистромин. Той пречи на изотопите на йода да проникват. Изотопът на йода се разпада за осем дни, но е много агресивен. Антистроминът е просто лекарство, йоден калий, но го нямаше. За децата на апаратчиците, обаче, имаше таблетки, ние го установихме! Каква низост! За себе си те осигуриха лекарството, а народът - да мре!

Аз ви обрисовах обстановката, в която се започна народното движение у нас. Естествено, стимулт за това движение в значителна степен бяха прибалтийските събития. Но непосредствен стимул се оказа откриването на масовите разстрели в Куропати. Това беше взрив. По цяла Беларусия веднага, след две седмици, станаха митинги. И се появи идеята за създаване на Народен фронт. Някъде около 3 юни 1988 г. беше отправната точка. Вестта обходи републиката и съзнанието на хората някак се преобърна. Веднага започна конфронтацията с партийната бюрокрация. И което е особено интересно, в Беларусия, особено в Минск, първа се консолидира бюрокрацията. Тя създаде своя система за контрол. Още на първите митинги тя изработи система от клакьори, система да се докарват хора, система от провокации. Тя се оказа по-добре подготвена. И това ние също го взехме предвид.

На 19 октомври миналата година ние създадохме обществото "Мартиролог на Беларусия". За запазване паметта на жертвите на

сталинските репресии. Имаше представители от всички области. И на този конгрес беше обявено създаването на организационен комитет на Народния фронт. Другите не се надяваха. Те вече бяха изпратили телеграма в Москва, че в Беларусия всичко е спокойно. В Беларусия няма да има фронтове! Сокоров даже се надяваше да получи медал за добрата си служба. А те не успяха да проведат нищо. Ако знаеха, че ще се създава Народен фронт, вероятно щяха да изведат танкове по улиците, но изпратиха само около 50-70 души, преоблечени кагебисти и милиционери, за да се обадят. Всичките делегати бяха около 350 души. И наистина ги провокираха, опитваха се да ги прекъсват, но не им се удаде да провалят конгреса. Бяха претти всички програмни документи, бяха избрани органи за управление на "Мартиролога".

И с това се започна. На следващия ден във всички вестници излязоха уникални статии, в които се ругаеха нашите най-изтъкнати интелегенти. Между впрочем, на това събрание беше цветът на белоруската интелгенция. Бяха депутатите във Върховния съвет, ръководителите на творческите съюзи, писатели, художници... И всички партийни вестници публикуваха компрометиращи материали, в които тези хора бяха наречени самозванци, екстремисти, безотговорни лица, провеждащи позорно сборище. В един от вестниците даже пишеше: "Народният фронт е отглас от застоините времена." А след три дни в огромна зала за три и половина хиляди души се събра протестен митинг. С автобуси докараха 900 инструктирани функционери, за да се осъди /под формата, че народът осъжда/ идеята за създаване на Народния фронт. Бяха подготвени докладчици, както си е редно, работници от номенклатурата. Изказванията бяха такива: "Аз съм работник, работя, бачкам на струга, а писателите ядат моя хляб!" На това ниво. Работническата номенклатура се опита да насъека работниците срещу интелгенцията. Првеха резолюция, която на другия ден се появи под заглавие "Нашите пътища са различни". И, разбира се, бе набелязан разкол между партийната върхушка и интелгенцията.

А след две седмици подготвиха кървавата провокация на 30 октомври, за която знаете. Идеята беше да се свърши с това движение веднъж завинаги. Но избраха неподходящо време. В този ден, Задушница, хората се събират само организирано. Те просто отиват на гробовете на своите деди. Събра се огромна сила, три хиляди милиция, войска хиляда и петстотин, пожарни... Знаете как се провали тази провокация, но тормозът продължи още няколко месеца.

- В КАКВО СЕ СЪСТОИ ТОЗИ ТОРМОЗ?

- Чрез системата за партийна пропаганда печатат партийен самиздат. На шиклостил, за служебно ползване, се публикува преглед на политическата ситуация на неформалните обединения, в които се прави характеристика на всяка личност, която представлява интерес. От тяхна гледна точка.

- ВАС КАК ВИ ХАРАКТЕРИЗИРАТ?

- Аз бях наречен пианица, наркоман и женкар. Особено настояват, че съм пианица и женкар, което е интересно съчетание. Аз имам болно сърце. Разбира се, аз съм фашист и екстремист, което се подразбира от само себе си. Затова ми се е случвало да се срещам с хора, особено в предизборната кампания, които ме гледаха със страх, а после се чудеха, че съм бил нормален човек... Пресата в Беларусия е изцяло подчинена на партийния апарат, с изключение на "Литература и изкуство", който е орган на Съюза на писателите. Нас ни обвиняват, че Народният фронт иска да възроди капитализма, че иска да върне 20 000 полиция от САЩ, че иска да възроди кулачеството, да отдели Беларусия от СССР, да организира клане на руснаците и т.н. Но ефектът беше обратен, особено за интелигенцията. Даже тези, които не бяха склонни да ни поддържат се възмутиха от тези обвинения. Но и те вече не пишат на това ниво, разбраха си грешката. Те си имат списание "Политически събития", където реакционната доктрина е в чист вид. Нищо подобно не можете да прочетете на друго място. Това е уникално четиво.

Ето в тази обстановка започна да се развива Народният фронт в Беларусия. Съюзът на писателите ни предостави помещение, имаме телефон и първите два месеца фронтът се развиваше интензивно. Разбира се, имаше закани от страна на ЦК, репресии срещу комунистите, те са една трета от фронта. Някои бяха принудени да напуснат, някои бяха докарани до прединфарктно състояние, викаха ги в ЦК и т.н. Но Съюзът на писателите реши на свое партийно събрание да ни предостави помещение. В този случай апаратчиците не могат да употребят сила, защото ги е страх от международен отглас. Ако беше друга организация, щяха да нахлуят.

- КАКВИ ЗАДАЧИ СИ ПОСТАВЯ НАРОДНИЯТ ФРОНТ В БЕЛОРУСИЯ?

- Три задачи, те са основни. Демократична република, борба за установяване на демократичните принципи, второ, ликвидиране на бюрократичната система, и трето, възраждане на нацията на демократична основа. Това са трите основни. После идват екологията и икономиката... Стараем се, използвайки опита на прибалтийските фронтове, да не допуснем бюрократията да създаде сила, която да

ни раздели по националния признак. Ние искаме първо да решим политическите въпроси. Всички заедно. И белоруси, и руснаци, и евреи. Всички, които живеят в Беларусия. И да решаваме всичко на демократични начала. Всяко национално малцинство да има правова гаранция за развитие на своята култура, за запазване на етноса, езика, училището и т.н. Засега това удовлетворява всички. Защото главният въпрос е политически. При нас националният въпрос в движението не е главният. Главният е политическият. Но ние се стараем да създадем условия, когато и този въпрос, националният, дойде, а това ще стане, са сме готови да го решим.

април 1989 г.

записа и преведе БОЯН ПАПАЗОВ

Е К О Г Л А С Н О С Т

ЧЕРНОБИЛ - БОЛКА, ПРОВЕРКА, ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ

Чернобилската катастрофа е бедствие от световен мащаб, показало на човечеството, че ако иска да оцелее е недопустимо политическите различия да стоят над екологическите проблеми. На гласността за големи катастрофи не трябва да се гледа като на дребнаво любопитство или посегателство над държавни тайни, а като на борба за човешки живот. Нашата общественост не научи почти нищо за действителните мащаби на това голямо бедствие. Реалната обстановка у нас в първите дни след аварията, макар и достоверно отчетена, бе надеждно засекретена. Измерванията на цяла мрежа от лаборатории, съставени от висококвалифицирани специалисти от Софийския университет, ВЕМИ, ССА, БАН, ГУХМ и др. очертават ситуация, далеч различаваща се от официално оповестената.

Още на 28-29 април 1986 г. в някои пунктове на страната е регистрирано повишение на радиоактивността на атмосферните отлагания 10-15 пъти в сравнение с тези до 26 април 1986 г. Основната маса въздух, носещ радиоактивност, достига територията на нашата страна в следобедните часове на 1 май 1986 г. Съпътстващите повсеместни дъждове способстват за ускорено отлагане на радиоактивните аерозоли. В продължение на няколко часа радиоактивността на въздуха в приземния слой и дъждовете нараства с 2-3 порядъка, т.е. 100-1000 пъти, а в някои случаи до 4 порядъка, т.е. 10 000 пъти, в сравнение с тези до 26 април. След достигане на максимум

ма на 1-2 май 1986 г., активността сравнително бързо спада, за да се повиши отново в периода 9-13 май 1986 г.

През периода, обхващаш първите няколко седмици /така наречен йоден период/, при който главно значение имат изотопите на йода, повърхностната бета-активност в страната е между 20 и 100 $\mu\text{Bq}/\text{m}^2$. Радиоактивният йод, спадащ към групата на органотропните радионуклиди, е с критичен орган щитовидната жлеза, в която се натрупва до 35 % от попадналия в човешкия организъм радиоактивен йод. Изследванията показват, че най-високо дозово натоварване на щитовидната жлеза са получили деца до шестгодишна възраст.

По данни на Научния комитет към ООН за действие на атомната радиация /ИКАР/, колективната еквивалентна доза, получена от йод-131 в щитовидната жлеза за средно българско дете е най-висока в Европа. По данни на същия комитет за възрастни, за йод-131, НРБ е на трето място в Европа.

Сред разнообразния радионуклиден състав на радиоактивните замърсители цезиевите изотопи Cs-134 и Cs-137 се отличават с най-голяма радиоекотологична и радиационно-хигиенна значимост. Проведените у нас изследвания са показали активност на отложения върху територията на НРБ Cs-137 около 20 000 Bq/m^2 .

След включването на складирани фуражни запаси от м. май-юни 1986 в храната на продуктивните селскостопански животни при зимното им изхранване /противно на предписаните мерки/, съдържанието на цезиевите изотопи в хранителните продукти е започнало бързо да се повишава.

По колективна ефективна еквивалентна доза, получена от Cs-137, инкорпориран в човешкото тяло, България е на първо място в Европа.

При Чернобилската авария присъства и трети поразяващ фактор - горещите частици. Основният проблем при оценката на канцерогенния риск след инкорпориране на горещи частици е липсата на наблюдение за тяхното действие при такива високи концентрации, каквито са били регистрирани през периода 2-8 май 1986 г., а именно хиляди частици на 1000 m^3 с активност десетки и стотици бекерели /за 1959 г. те са 0,1-80 на 1000 m^3 /. При една груба оценка, специалистите определят, че този риск за рак на белия дроб може да достигне 0,1 - 1 % за някои групи от населението.

В почти всички европейски страни са взети бързи и ефективни мерки за провеждане на радиационен контрол и радиационни

защитни мероприятия, които включват:

- а/ подробна информация на населението;
- б/ препоръки към населението да избягва излизане на открито /особено децата и бременните/, повишена лична хигиена, временна употреба на някои плодове и зеленчуци, препоръка за използване мляко на прах;

в/ унищожаване на първия откос сено за избягване на заразяването на месото на добитъка, ограничаване пашата на открито;

г/ въвеждане на норми за контрол на хранителни продукти.

У нас старото мислене отново взема своята дан. Оповестителната кампания на западните средства за масова информация беше посрещната на пож. Една седмица след аварията, когато мащабът на нещастното вече можеше да бъде предсказан, тя беше наречена от ТАСС "Провокационна кампания с нечисти политически цели" /в. "Работническо дело", 3 май 1986 г./ Нашите средства не останаха по-назад и в епитетите, и в лъжливите информации. След първата радиационна вълна до 6 май 1986 г. БТА излъчва съобщения а Комитета за използване на атомната енергия за мирни цели, завършващи с успокоението: "Общата радиационна обстановка показва, че не съществува опасност за здравето на населението." Врх на солидарността със съветските медии от онова време е интервюто на тогавашния зам.-министър на народното здраве и главен държавен санитарен инспектор проф. Л. Шиндаров и ст.н.с. инж. Ив. Пандев - председател на Комитета за използването на атомната енергия за мирни цели, дадено пред Българската телевизия на 7 май 1986 г. В него те заявяват: "Резултатите от изследванията показваха, че до 2 май 1986 г. радиационната обстановка в страната е нормална" и "няма никаква опасност за здравето на хората и за безпокойство".

Това е поредният факт, говорещ за липсата на гласност при бедствия от национален мащаб уж под предлог да не се създава паника сред населението. След приемането на Програма за радиационен контрол и защитни мерки, са извършени хиляди анализи, оповестени са препоръки и временни норми за допустимо ниво на радиоактивност в хранителните продукти, от които само последните са станали достояние на населението. При това ефективен контрол върху спазването им не е провеждан. Пак поради криворазбрана секретност нито един гражданин у нас няма свободен достъп до лични или колективни средства за дозиметричен контрол.

За да се получи рекордно облъчване на населението има не само обективни, но и субективни причини, т.е. преки виновници, които са упражнявали властта си и не са позволили регистрираната опасност да стане достояние на населението.

Екогласност смята, че тези хора или поради некомпетентност и незнание, или поради тайнствени политически причини са прико виновни за пропуските, които ще поразяват здравето ни – нашето и на следващите поколения. Смятаме, че те са извършили престъпление, за което следва да отговарят.

Нужна е коренна преоценка на социално-политическите стереотипи, на обществено-професионалната етика и отговорност пред обществото. Случилото се в Чернобил показва машабите на възможната катастрофа и е крайно време да промени мисленето на всеки отделен човек, какъвто и да е той – работник, учен, политик. А най-вече – мисленето на хората, които вземат управленски решения. Нали от морала, вложен в тези решения, зависим всички.*

Х Р О Н И К А

Варшава 3 септември 1989 г.

До Министъра на правосъдието
На Народна Република България

Уважаема госпожо Министър,

С безпокойство научаваме за арестуването, подготвянето на процес и осъждането на дейците на Независимото дружество за защита на човешките права, Демократичната лига за човешките права, Независимия профсъюз "Подкрепа", Комитета за защита на религиозните права и на други личности, на които се приписва престъпна дейност. В действителност дейността на тези личности се основава на защита на човешките права, правата на националните малцинства, профсъюзните и религиозни свободи. Между другото става дума за намиращите се от няколко месеца в Софийския затвор: Тодор Гагалов – икономист, Николай Колев – поет, Асен Николов /т.е. Хасан Бял-

* Информацията бе прочетена от Николая Николова на разрешеното открито събрание на "Екогласност" в кино "Петър Беров", София на 20 октомври 1989 г. Б.р.

ков/ – работник, свещеникът Христофор Събев, Константин Тренчев – асистент в МА в Стара Загора, Антон Запrians – работник, и осъдените във Варна: Марлена Ливну, Шукри Шарифов и Али Топалов.

Във времето на преустройството и създаването на нов европейски ред, незачитането на правото на гражданите да създават независими обществени групировки и свободно да изразяват мненията си, е анахронизъм и представлява пречка за построяването на общ Европейски дом.

Решително протестираме и искаме освобождаване на арестуваните и изпратените в затвора и прекратяване на преследването на хората, действащи в защита на правата на човека и гражданина в България.

Писмото е подписано от видни полски интелектуалци, сред чиито подписи се четат:

Анджей Вайда – режисьор

Кристина Захватович – Вайда – сценограф

Артур Мендзижежи – писател, председател на полския ПЕН-клуб

Анджей Браун – писател, заместник-председател на Съюза на полските писатели

Густав Холубек – актьор, член на сената

Тадеуш Конвицки – литератор

– председател на Съюза на полските журналисти

На 4 септември 1989 г. Тодор Гагалов, Николай Колев, Хасан Бялков, Христофор Събев, Константин Тренчев и Антон Запrians бяха пуснати на свобода под гаранция, но следствието срещу тях продължава.

Велта на Независимото дружество за защита на човешките права е да издирва и оповестява случаи на хора, чиито права, според Конституцията на България и международните споразумения, се потъпкват.

Варшава 3 września 1969 r.

Do Ministra Sprawiedliwości
Bułgarskiej Republiki Ludowej

Szanowna Pani Minister

Z nierokiem dowiadujemy się o aresztowaniu, przygotowywaniu procesów i skazywaniu działaczy Niezależnego Stowarzyszenia Obrony Praw Człowieka, Demokratycznej Ligi Praw Człowieka, Niezależnego Związku Zawodowego "podkrepa", Komiteta Obrony Praw Religijnych oraz innych osób, którym przypisuje się działalność przestępczą. W istocie działalność tych osób polega na obronie praw człowieka, praw mniejszości narodowych, swobód związkowych i religijnych. Są to między innymi przebywający od kilku miesięcy w więzieniu w Sofii: Todor Gagarow-ekonomista, Nikołaż Kolew -poeta, Asen Nikołow (recte Chasan Białkow)-robotnik, ksiądz Cristofor Sabew, Konstantin Prencew-asystent w AM w St. Zagorze, Anton Zaprjanow-robotnik, oraz skazani w Warnie: Marlena Liwin, Szukre Szarifow i Ali Topałow.

W dobie przebudowy i tworzenia nowego ładu europejskiego, nieznanie prawa obywateli do tworzenia niezależnych ugrupowań społecznych i swobodnego wyrażania poglądów, jest anachronizmem i stanowi przeszkodę w budowaniu wspólnego domu europejskiego.

Stąd też protestujemy i domagamy się uwolnienia aresztowanych i uwolnionych i zaprzestania szykan wobec osób działających na rzecz praw człowieka i obywatela w Bułgarii.

Andrzej Wajda [ANDRZEJ WAJDA - REŻYSER]

Kryszyna Zachwatowicz-Wajda [KRYSZYNA ZACHWATOWICZ-WAJDA
- SCENOGRAF]

Julian Hartwig, członek Zarządu Stowarzyszenia Pisarzy Polskich,
Literat. Klubu PEN-Clubu.

Artur Miedzyrecki, kierownik Polskiego PEN-Clubu

Józef Mankiewicz, reżyser

Witold Gombrowicz - pisarz, kierownik Stowarzyszenia Pisarzy Polskich

Marian Burski (członek zarządu PEN-Clubu
Polskiego i Stowarzyszenia
Pisarzy Polskich)

Juana Bobrowska - aktorka, senatorka

Witold Gombrowicz - pisarz, kierownik Stowarzyszenia Pisarzy Polskich

Witold Gombrowicz - literat

Stefan Brzozowski - prezes Stow. Dziennikarzy Polskich

-67-

По време на Европейската екологическа среща в София независимо сдружение "Екогласност", което не бе допуснато до участие в официалната среща, събираше в градинката на ъгъла на "Руски" и "Раковски" в София /пред "Кристал"/ подписка за спасяване на Рила и река Места от два безумни в екологическо отношение и много скъпо струващи проекта. Бяха събрани над 6 500 подписа, когато милицията реши да осуети по-нататъшното събиране на подписката на това място. На 26 октомври с груба сила и побой бяха измъкнати от градинката, прибрали от улицата и откарани с автобуси тридесетина членове на "Екогласност", включително председателя Петър Слабаков. По време на инцидента кореспондентът на БиБиСи в София Майк Пауър бе също бит от милицията и му счупиха фотоапарата.

Това възмутително действие на властите, естествено, събуди силна международна реакция.

Междувременно продължаваше клеветническата кампания в българската официална преса срещу "Екогласност" и другите неофициални сдружения.

Въпреки това до днес, 30 октомври 1989 г. събраните /вече в Южния парк/ подписи станаха над 9 000.

ТСО "Българска книга и печат" наложи глоби в размер от по 500 лева на редакторите на независимите издания "Мост" и "Глас". Глобите се обжалват в съда. Делата бяха отложени по време на Европейската екологическа среща в София. Редакторите освен това бяха заплашени, че ако издадат трети брой, ще бъдат глобени по 1 500 лева.

Делото за втори брой на "Глас" ще се гледа на 16 ноември, 1989 г. в 9 часа, в Районния съд зад сградата на Радио София.

Списание "Глас" носи цялата отговорност за материалите, които публикува. Списание "Глас" има статут на ръкопис и се разпространява безплатно. Адрес на списанието: София 1303, кв. Априлски", бл. 17, вх. 6, Владимир Левчев

СТАНИСЛАВА ПЕТРОВА / на 12 години/

26.10.1989

ж ж ж

Биха ги.

Дъвчейки дъвка.

Хладнокръвно. Небрежно.

Биха ги.

Пред очите на послушните.

И никой не ги защити.

Биха ги,

защото искат

да няма смог.

Да няма смърт

за деца, за птици и дървета...

Защото искат

да ни спасят

от отровната смрад

на модерния град!

Да спасят

реките, планините ни!

Защо мълчахте, хора?

Защо се подчинихте на страха?!

Нали животът,

за който се борят

е и ваш!